

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Veronika Persson

Det effektiva erkännandet

Om processekonomisk vinst vid frivillig angivelse,
medverkan vid brottsutredning och erkännande
i straffprocessen

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Christoffer Wong

Termin för examen: period 1 HT2018

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRORD	4
FÖRKORTNINGAR	5
1 INLEDNING	6
1.1 Bakgrund	6
1.2 Perspektiv och syfte	8
1.3 Frågeställningar	8
1.4 Avgränsningar	9
1.5 Metod	11
1.6 Material och forskningsläge	12
1.7 Disposition	13
2 STRAFFPROCESSEN	16
2.1 Kort om brottmålsprocessen	16
2.1.1 Förundersökning	16
2.1.2 Åtal	18
2.1.3 Huvudförhandling i brottmål	19
2.1.3.1 Förfarandet vid huvudförhandling	20
2.2 Summariska förfaranden	23
2.2.1 Förundersökningsbegränsning	23
2.2.2 Åtalsunderlåtelse	24
2.2.3 Strafföreläggande	27
3 BILLIGHETSSKÄL	29
3.1 Allmänt om billighetsskäl	29
3.1.1 Kort historisk bakgrund	30
3.1.2 Bestämmelsens tillämpning och förändring	32
3.2 Frivillig angivelse	33
3.2.1 Praktiska exempel	34
3.2.2 Krav för tillämpning	35
3.2.3 Frivillig angivelse – en form av erkännande	38

3.2.4	Återtagande av frivillig angivelse	39
3.2.4.1	Argument mot strafflindring	39
3.2.4.2	Argument för strafflindring	40
3.2.4.3	En möjlig mellanväg	41
3.3	Medverkan vid brottsutredning	41
3.3.1	Praktiskt exempel – NJA 1991 s. 255	44
3.3.2	Bestämmelsens framväxt	45
3.3.3	Medverkan – ett frivilligt val	47
3.3.4	Bakomliggande syften	49
3.3.5	Närmare om åsikter om medverkan och dess syfte	51
3.3.5.1	Lagrådets yttrande angående medverkan	51
3.3.5.2	Ågrens åsikt angående medverkan	52
3.3.5.3	Falska erkännanden som följd av medverkan	53
3.4	Processekonomiska vinster vid frivillig angivelse och medverkan vid brottsutredningen	54
3.4.1	Vid förundersökning	54
3.4.2	Vid huvudförhandling	56
3.4.3	Vid påföljdsbestämning	56
3.5	Förhållandet mellan strafflindring och strafföreläggande	57
4	ERKÄNNANDE	59
4.1	Begreppsdefinition	59
4.1.1	Rekvisitet viss omständighet	59
4.1.2	Medgivande eller erkännande?	60
4.1.3	Formkrav för erkännanden	61
4.1.4	Innebörden av ett erkännande	62
4.2	Erkännandets funktioner	65
4.2.1	Förekomsten av erkännanden	66
4.3	Bevisvärdering	67
4.3.1	Bevisbörda och beviskrav i brottmål	68
4.3.2	Prövning av erkännande	69
4.4	BRU förslag	71
5	SAMMANFATTANDE ANALYS	74
5.1	Möjligheter till processekonomisk vinst	74
5.1.1	Vid frivillig angivelse och medverkan vid brottsutredningen	74
5.1.2	Vid erkännanden	76
5.2	Vilken strafflindringsgrund är mest processekonomisk?	77
5.3	Visad ånger eller ansvarstagande	78
5.4	Slutsats	80
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	82

Summary

In a society with limited resources, efficiency is naturally sought in the criminal trial procedure, for example through less resource-intensive criminal investigations. The possibility for an offender to receive mitigation of a sentence by participating in the investigation of their own crime was introduced in Swedish law by an amendment of a law in 2015. Mitigation of a sentence can become relevant if the offender submits information that is of crucial importance for the investigation of the crime. The purpose of the procedure with the offender participating in the investigation of their own crime was partly that the procedure opens for more effective criminal investigations and faster legal proceedings. In the same provision as participating in the investigation, the 5th point of section 5 of chapter 29 of the Swedish Penal Code, voluntary denunciation is regulated – which allows mitigation of a sentence for an offender who chooses to voluntarily accuse himself of crime. Both voluntary denunciation and participating in the criminal investigation belongs to a group of equity factors, whose purpose is to attach circumstances after the offense or the offender's personal circumstances importance in the determination of the penalty.

A common denominator that may occur in both voluntary denunciation and participation in the criminal investigation is that the statement or participation can be seen as a confession of crime. Based on the purpose of the essay, it is clarified, firstly, how voluntary denunciation and participation in the criminal investigation relate to each other, and how a confession can constitute a common ground, partly how voluntary denunciation, participation in the criminal investigation and confession process economically can affect the effectiveness of the criminal trial procedure.

The result shows that process economic gains can be made at various stages in the criminal trial procedure based on the offender's actions through volun-

tary denunciation or participation in the criminal investigation. Most procedural profit can be made in the case of a full confession from the offender, where claims for penalty reduction are not made. This is because procedural profit can mainly be made when using summary procedures, such as summary imposition of a fine, and in case of equity factors, a case should be subject to judicial proceedings.

Sammanfattning

I ett samhälle med begränsade resurser eftersträvas naturligen effektivitet i brottmålsprocessen, exempelvis genom mindre resurskrävande brottsutredningar. Vid en lagändring 2015 lagfästes möjligheten till strafflindring för en gärningsperson som väljer att medverka vid utredningen av sitt eget brott. Strafflindring kan aktualiseras om gärningspersonen lämnar uppgifter som är av väsentlig betydelse för utredningen av brottet. Syftet med strafflindringsgrunden var delvis att förfarandet öppnar upp för effektivare brottsutredningar och snabbare lagföring. I samma bestämmelse som medverkan vid brottsutredningen, 29 kap. 5 § 5 p. BrB, regleras strafflindringsgrunden frivillig angivelse – som möjliggör strafflindring för en gärningsperson som väljer att frivilligt ange sig för brott. Strafflindringsgrunderna tillhör en grupp av billighetsskäl, vars syfte är att tillmäta omständigheter efter brottet eller gärningspersonens personliga förhållande betydelse vid påföljdsbestämningen.

En gemensam nämnare som kan förekomma vid både frivillig angivelse och medverkan vid brottsutredningen är att angivelsen eller medverkan kan ses som ett erkännande av brott. Utifrån uppsatsens syfte klargörs dels hur strafflindringsgrunderna förhåller sig till varandra, och hur erkännandet kan utgöra en gemensam grund, dels hur frivillig angivelse, medverkan i brottsutredningen respektive erkännande processekonomiskt kan påverka effektiviteten av brottmålsprocessen.

Framställningen visar att processekonomiska vinster kan göras på olika stadier i brottmålsprocessen utifrån gärningspersonens agerande genom frivillig angivelse respektive medverkan vid brottsutredningen. Mest processekonomisk vinst kan göras vid ett fullständigt erkännande från gärningspersonen, där krav om straffnedsättning inte framställs. Detta eftersom processekonomisk vinst främst kan göras vid användande av summariska förfaranden, såsom strafföreläggande, och vid förekomsten av billighetsskäl bör ett mål underställas domstolsprövning.

Förord

Tack till mina nära och kära, familj och vänner för all stöttning och uppmuntran genom alla år. Speciellt tacksam är jag för Sakarias stöttning och hans förmåga att hjälpa mig driva igenom mina mål. Tack för att du stått ut med alla tentaperioder och uppsatsskrivande, och lärt dig var i processen jag behöver en knuff. Stort tack till mamma och Micke för all korrekturläsning åren igenom. Juristprogrammet har gett mig kunskap för livet, och framför allt vänner för livet.

Tack till Christoffer Wong för gott handledarskap och vägledning under uppsatsens gång.

Tack till Jansson & Partners, min inspirerande praktikplats, för all tid och kunskap ni gett mig under det senaste året.

Lund den 8 januari 2019

Veronika Persson

Förkortningar

BrB	brottsbalken (1962:700)
BRU	Beredningen för rättsväsendets utveckling
Brå	Brottsförebyggande rådet
Ds	Promemoria i departementsserien
EKMR	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
FUK	förundersökningskungörelsen (1947:948)
HD	Högsta domstolen
NJA	<i>Nytt Juridiskt Arkiv, Avdelning I</i>
NJA II	<i>Nytt Juridiskt Arkiv, Avdelning II</i>
prop.	proposition
RH	<i>rättsfall från hovrätterna</i>
RB	rättegångsbalken (1942:740)
SOU	<i>Statens offentliga utredningar</i>

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Förändringar mot effektivare brottsutredningar och kortare handläggningstid vid domstol är något som lagstiftaren ständigt strävar mot.¹ Frågan är hur det svenska rättssystemet kan förändras och bli effektivare, utan att det tummas på rättssäkerheten.² En lagändring som skedde år 2015 hade delvis som syfte att möjliggöra effektivare brottsutredningar och snabbare lagföring.³ Det handlar om att en gärningsperson ska kunna medverka vid sin egen brottsutredning och därigenom erhålla strafflindring.⁴

Möjligheten att erhålla strafflindring för medverkan var dock inte helt främjande för domstolarna även från tiden innan bestämmelsen härom lagfästes i 29 kap. 5 § 5 p. BrB.⁵ Medverkan har kunnat beaktas tidigare genom den dåvarande allmänt hållna bestämmelsen i 29 kap. 5 § 8 p. BrB.⁶ Införandet av medverkan vid brottsutredningen som uttrycklig strafflindringsgrund kan innebära fördelar för såväl gärningspersonen som rättsväsendet, men också för brottsoffret; effektivare brottsutredningar och lagföring som sker nära i tiden från brottets utförande är önskvärt ur många perspektiv.⁷

---

¹ Se exempelvis SOU 2017:7, Ds 2017:36, Ds 2018:9 och prop. 2017/18:67.

² Rättssäkerhet är ett omdiskuterat begrepp som saknar en enhetlig definition. Begreppet inrymmer olika innebörd beroende på rättsområde, och innefattar många aspekter. Regeringen har uttryckt att den enskildes skydd mot ogrundade anspråk eller krav från statsmakten är en grundläggande del av rättssäkerhetsbegreppet (se prop. 1993/94:151 s. 69). Andra väsentliga aspekter som oftast ryms inom rättssäkerhetsbegreppet är den enskildes möjlighet att förutse rättsliga följder av visst handlande, samt att lika fall ska bedömas lika (se a. prop. s. 69 f.). I detta sammanhang menar jag att snabba förfaranden i rättsväsendet inte ska innebära att den enskildes rätt till en rättvis bedömning påverkas, exempelvis att en mindre välgrundad brottsutredning accepteras eftersom det sparar in på resurser.

³ Se prop. 2014/15:37 s. 1.

⁴ Ibid.

⁵ Se exempelvis NJA 1991 s. 255 och NJA 2008 s. 359.

⁶ Se SOU 2005:117 s. 69 f. Den allmänt hållna bestämmelsen återfinns numera i 29 kap. 5 § 9 p. BrB.

⁷ Se prop. 2014/15:37 s. 18, Ds 2017:36 s. 36 och BERGEKE & HEIDENBORG s. 234.

Den bestämmelse som medverkan återfinns i (29 kap. 5 § BrB) uttrycker även andra situationer och omständigheter som kan föranleda strafflindring. Dessa situationer och omständigheter benämns billighetsskäl, och syftar till att föra in humanitetshänsyn i ett annars rätt så fyrkantigt påföljdssystem.⁸ Billighetsskälen tar hänsyn till gärningspersonens personliga förhållanden och andra omständigheter som inträffat efter brottet. Visserligen är det svenska påföljdssystemet uppbyggt på centrala principer om proportionalitet och likabehandling, men genom billighetsskälen kan hänsyn tas till omständigheter som det annars vore orättfärdigt att inte beakta.⁹

Ett annat billighetsskäl som också kan innebära effektivare handläggning av brott är att gärningspersonen frivilligt kan ange sig och erhålla strafflindring, vilket sedan lagändringen 2015 också återfinns i 29 kap. 5 § 5 p. BrB. Värt att påpeka redan nu är att en gärningsperson kan medverka i sin egen brottsutredning utan att anses ha angett sig själv, och på motsvarande sätt kan en gärningsperson frivilligt ange sig själv utan att medverka i brottsutredningen.¹⁰ Det krävs inte att den tilltalade erkänner brottet för att medverka.¹¹

Hur ser synen på erkännande ut? Kan inte ett erkännande effektivisera brottsprocessen liksom medverkan ska kunna göra? Förr ansågs ett erkännande vara bevismedlens drottning.¹² Det finns dock många fall som snabbt slår hål på det synsättet, exempelvis alla 130 personer som erkänt mordet på Olof Palme som likväl än idag inte är utrett.¹³ Erkännandet kan dock förkorta lagföringsprocessen eftersom det kan leda till åtalsunderlåtelse, strafföreläggande och förkortad domstolsförhandling.¹⁴ Ett relevant erkännande kan därmed vara fördelaktigt ur ett processekonomiskt perspektiv.

---

⁸ Se SOU 2012:34 band 3 s. 195.

⁹ Ibid.

¹⁰ Att det funkar på detta sätt blir förståeligt längre fram i uppsatsen. Kort kan sägas att medverkan och frivillig angivelse är två olika strafflindringsgrunder, som tar sikte på gärningspersonens agerande på olika sätt.

¹¹ Se prop. 2014/15:37 s. 23.

¹² Se FORSSMAN s. 85. Se även EKELÖF M.FL. 2009 s. 75 där författarna menar att erkännandet även i modern straffprocess i vissa fall kan ses som *bevisens drottning*.

¹³ Se RYNHAG.

¹⁴ Se prop. 1994/95:23 s. 90 och EKELÖF M.FL. 2011 s. 163, s. 190 och s. 283.

1.2 Perspektiv och syfte

Som ovan nämnts eftersträvar lagstiftaren effektivare lagföring vilket kan vara resursbesparande men också kan förbättra allmänhetens förtroende för rättsväsendet.¹⁵ Med effektivitet menas här processekonomisk vinst. Med begreppet resursbesparing menas att resurser i exempelvis ett brottmål kan sparas in och användas för att utreda annan brottslighet.¹⁶ På så sätt har utredningen i brottmålet effektiviserats ekonomiskt. Effektivitet kan även yttra sig i att handläggningen vid domstol tar mindre tid, exempelvis om en huvudförhandling kan förkortas för att gärningspersonen erkänt gärningen och rätten inte behöver kalla in vittnen. Förfarandet blir då tidseffektivt, och även kostnadseffektivt eftersom vittnets eventuella ersättning för inställelse vid rätten inte blir aktuell.

Uppsatsens syfte är att klargöra hur frivillig angivelse, medverkan i brottsutredningen respektive erkännande processekonomiskt kan påverka effektiviteten av brottmålsprocessen. Syftet är också att klargöra hur de olika strafflindringsgrunderna förhåller sig till varandra, och hur erkännandet kan utgöra en gemensam grund.

1.3 Frågeställningar

Processekonomi kan yttra sig på flera olika sätt, exempelvis genom mindre omfattande brottsutredningar eller kortare frihetsberövanden. Eftersom strafflindringsgrunderna frivillig angivelse och medverkan vid brottsutredningen kan vara av betydelse redan innan en brottmålsprocess startat fram till ett utdömt straff kan processekonomiska vinster göras genom hela processen. Sambandet mellan billighetsskäl och processekonomi är dock inte självklart ef-

---

¹⁵ Se prop. 2017/18:67 s. 5 och prop. 2014/15:37 s. 18.

¹⁶ Se även prop. 2014/15:37 s. 14.

tersom billighetsskälens syfte är att införa humanitetshänsyn i påföljdssystemet.¹⁷ Följande frågor behandlas i uppsatsen, i syfte att klargöra möjligheterna som strafflindringsgrunderna samt erkännande kan vara till processekonomisk vinst:

- Möjliggör den tänkta tillämpningen av strafflindringsgrunderna frivillig angivelse och medverkan vid brottsutredningen processekonomiska vinster?
- Hur kan en brottmålsprocess effektiviseras processekonomiskt om gärningspersonen erkänner, frivilligt anger sig respektive medverkar i sin egen brottsutredning?

För att kunna besvara frågeställningarna och uppfylla uppsatsens syfte behöver begreppen frivillig angivelse, medverkan och erkännande definieras och diskuteras. En kort beskrivning av brottmålsprocessen och möjligheten till snabbare lagföring behöver också tas upp för att konkretisera frågeställningarna, då det är inom dessa områden den främsta processekonomiska vinsten kan göras.

1.4 Avgränsningar

I uppsatsen behandlas endast två strafflindringsgrunder, frivillig angivelse och medverkan vid brottsutredningen, och inte övriga billighetsskäl. De valda strafflindringsgrunderna passar ämnet i uppsatsen eftersom det vid införandet av medverkan vid brottsutredningen som strafflindringsgrund diskuterades möjligheter till effektivare brottsutredningar och snabbare lagföring.¹⁸ Eftersom frivillig angivelse regleras i samma punkt som medverkan vid brottsutredningen (29 kap. 5 § 5 p. BrB) är det naturligt att diskutera dem tillsammans.

Trots att billighetsskälens förekommer i brottsbalkens kapitel för straffmätning och påföljdseftergift utreder uppsatsen inte straffmätning, hur påföljdsbestämning går till eller hur strafflindring påverkar den slutliga påföljden.

---

¹⁷ Se ovan anført i kap. 1.1 [Bakgrund](#).

¹⁸ Se prop. 2014/15:37 s. 1.

Huruvida strafflindring tillämpas på olika sätt för frivillig angivelse och medverkan utreds inte heller då det skulle kräva en omfattande rättsfallsanalys.

Uppsatsen ämnar inte diskutera kronvittnen eller att gärningspersonen avslöjar medbrottslingar. Lagstiftaren har vid olika tillfällen diskuterat huruvida sådana angivanden ska betraktas i lindrande riktning vid straffmätningen och påföljdsbestämningen, men ansett att övervägande skäl talar mot systemet.¹⁹ Beredningen för rättsväsendets utveckling (BRU) framförde i sitt slutbetänkande att trots att ett system med kronvittnen kunde hjälpt de brottsutredande myndigheterna beivra brott finns det flera nackdelar med systemet.²⁰ Eftersom kronvittnen många gånger diskuteras i samband med de aktuella strafflindringsgrunderna är det relevant att nämna att uppsatsen inte diskuterar detta.

Vidare diskuteras inte rätten till tystnad och rätten för en person att inte belasta sig själv (som ingår i rätten till en rättvis rättegång) enligt art. 6 EKMR utförligt, utan endast små nedslag görs vid vissa tillfällen. Anledningen till att ingen utförligare diskussion härom sker är att frivillig angivelse, erkännande och medverkan bygger på frivillighet från gärningspersonens sida. Den misstänkte eller tilltalade är inte tvungen att medverka, erkänna eller ange sig själv.

I bestämmelsen om billighetsskäl (29 kap. 5 § BrB) anges att rätten i skälig omfattning ska beakta om den tilltalade kan erhålla strafflindring på grund av någon av de uppräknade billighetsskälen. I brottmålsprocessen förändras benämningen av en gärningsperson utefter processens fortskridande. Tilltalad blir en gärningsperson först sedan åtal väckts. Vilket stadie en brottmålsprocess befinner sig i är därmed bestämmande för hur en gärningsperson ska benämnas. I uppsatsen diskuteras dock inte förhållandet att billighetsskälen är

---

¹⁹ Se SOU 1986:14 s. 452 f. och även prop. 1987/88:120 s. 92. Fängelsestraffkommittén framförde att ledande brottslingar kunde försöka skaffa sig fördelar genom lögner om andra brottslingar, se SOU 1986:14 s. 452.

²⁰ Se SOU 2005:117 s. 87 f. där beredningen menade bland annat att bevisvärdet av ett kronvittnes lämnade uppgifter kan ifrågasättas, då personen kan erhålla vinning genom att lämna felaktiga uppgifter.

adresserade till en tilltalad, utan även termerna gärningspersonen och den misstänkte används. För uppsatsens ämne menar jag att det inte är relevant att diskutera de olika termerna, eftersom strafflindringsgrunderna kan aktualiseras på olika stadier i brottmålsprocessen. En relevant tidsaspekt som däremot diskuteras är när ett erkännande lämnas under brottmålsprocessen, för att förklara att tidsaspekten är väsentlig när det gäller att hänföra erkännandet till en frivillig angivelse respektive medverkan vid brottsutredningen.

1.5 Metod

Vid beskrivandet av straffprocessen, de olika strafflindringsgrunderna frivillig angivelse och medverkan vid brottsutredningen, erkännande samt bevisvärdering har en rättsdogmatisk metod använts. Sandgren beskriver att rättsdogmatiken traditionellt innebär att gällande rätt beskrivs utifrån de vedertagna rättskällorna.²¹ Den rättsdogmatiska metoden var lämplig vid utformandet av de deskriptiva delarna av texten, eftersom den tolkar och fastställer gällande rätt samt visar på principer och samband.²² Textavsnitten i sig var relevanta för att uppfylla syftet att klargöra strafflindringsgrundernas förhållande till varandra samt visa hur erkännande kan utgöra en gemensam kärna.

I flera delar av uppsatsen kommenteras både innehållet i gällande rätt och framförda åsikter i doktrin, vilket jag skulle benämna som rättsanalytisk metod. Sandgren beskriver den rättsanalytiska metoden som att rätten analyseras, och metoden utgår ifrån att det i rättssystemet saknas ett rätt svar på rättsliga frågor.²³ Det material som kan användas vid rättsanalytisk metod, till skillnad från rättsdogmatisk metod, är exempelvis underrättspraxis, tidningsartiklar och statistik.²⁴

---

²¹ Se SANDGREN s. 49. Vid fastställande av gällande rätt används vanligen lag, lagförarbeten, doktrin och prejudikat, se a. a. s. 45.

²² Se även SANDGREN s. 49.

²³ Se a. a. s. 50 f.

²⁴ Se a. a. s. 51.

Då processekonomiska vinster av frivillig angivelse, medverkan vid brottsutredningen och erkännande diskuteras vill jag återigen mena att en rättsanalytisk metod används. Utifrån gällande rätt analyserar jag eventuella möjliga processekonomiska vinster. Sandgren skulle förmodligen benämna min metod i detta hänseende som rättspolitisk, vilket innebär att argumentationen utgår från att gällande rätt är bristfällig och resonemanget syftar till att analysera om rätten bör ändras.²⁵ Jag menar dock inte att gällande rätt är bristfällig, men ur ett processekonomiskt perspektiv tillgodoses inte alla relevanta intressen.

Vid en rättspolitisk metod ingår uppgiften att föreslå en ändring av rättsreglerna så att de på ett bättre sätt tillgodoser sina syften.²⁶ Sandgren menar vidare att uppgiften också kan vara att granska lagstiftningen utifrån exempelvis ett effektivitetsmål.²⁷ Processekonomi kan betraktas som ett effektivitetsmål, men uppsatsens syfte är inte renodlat att utvärdera huruvida effektivitetsmål uppnås inom brottmålsprocessen, utan att klargöra hur olika ageranden från gärningspersonens sida kan medföra processekonomisk vinst. Vidare framför uppsatsen inte direkt några förslag angående hur rätten bör förändras. Jag vill, trots Sandgrens åsikt, inte benämna diskussionen i detta avseende som ett användande av rättspolitisk metod.

1.6 Material och forskningsläge

Regeringens proposition ”Straff lindring vid medverkan till utredning av egen brottslighet” (prop. 2014/15:37) har utgjort en grund för framställningen i uppsatsen. Propositionen återknyter till tidigare förarbeten där medverkan vid brottsutredning diskuterats som ny strafflindringsgrund och möjligheter lyfts fram för möjliga processekonomiska vinster. Här har Påföljdsutredningens

---

²⁵ Se SANDGREN s. 52.

²⁶ Se a. a. s. 53.

²⁷ Ibid.

betänkande (SOU 2012:34) och BRU:s slutbetänkande (SOU 2005:117) spelat en viktig roll. Materialet har dock främst använts i de delar som behandlar billighetsskäl. Förarbeten från påföljdsreformen har utgjort grunden för beskrivningen samt införandet av och grunderna för billighetsskäl.²⁸

Billighetsskäl behandlas även i doktrin. Åsikter som framförts i doktrin har kunnat användas för att belysa relevant diskussion inom ämnet. Speciellt Ågrens²⁹ ”Billighetsskäl i BrB 29:5: berättigande och betydelse vid påföljdsbestämning” har refererats till och varit central vid diskussion om billighetsskäl. I övrig doktrin nämns vanligen billighetsskäl i korta avsnitt om påföljdsbestämning, varför Ågrens verk varit väsentligt för behandlingen.

Huruvida processekonomiska vinster går att göra utifrån billighetsskäl är utöver vad som nämns i lagförarbeten inte att se som ett omdiskuterat ämne. Eftersom tanken om ett effektivare rättsväsende ständigt framförs³⁰ är det relevant att klargöra hur en gärningspersons agerande under brottmålsprocessen kan bidra till processekonomisk vinst.

Vid behandlingen av erkännanden och bevisvärdering har verk av Diesen, Ekelöf m.fl. och Forssman utgjort en grund, där inte alltid samstämmiga åsikter framförts.³¹ Erkännande som sådant är ingen ny företeelse inom brottmålsprocessen, men hur erkännandet kan utgöra en gemensam grund för strafflindringsgrunderna frivillig angivelse och medverkan vid brottsutredningen samt ha processekonomiska effekter inom brottmålsprocessen är sedan tidigare inte heller vidare omdiskuterat.

1.7 Disposition

Vid en diskussion om processekonomi inom brottmålsprocessen är det relevant att upplysa om grundläggande delar av processen samt kort beskriva hur

---

²⁸ Se SOU 1986:13–15 och prop. 1987/88:120.

²⁹ Jack Ågren är jur. dr. och universitetslektor i straffrätt vid Stockholms universitet.

³⁰ Se kap. 1.1 [Bakgrund](#).

³¹ Se EKELÖF M.FL. 2009, EKELÖF M.FL. 2011, DIESEN 1993, DIESEN 2015 och FORSSMAN.

förfarandet vid en huvudförhandling går till. Då kan läsaren få en förståelse för var det finns utrymme för processekonomisk vinst. Uppsatsens andra kapitel behandlar därmed grundläggande och relativt kortfattad information om straffprocessen. Strafflindringsgrunderna relateras i detta kapitel inte till brottmålsprocessen, och det förs här inga resonemang om vilka processekonomiska vinster som kan göras vid en gärningspersonens frivilliga angivelse eller medverkan vid brottsutredningen.

Nästföljande kapitel, uppsatsens kapitel tre, behandlar billighetsskäl på ett fördjupat och ingående sätt. Kort presenteras billighetsskälens historiska bakgrund, för att läsaren ska upplysas om grunden för samtliga billighetsskäl. Därefter behandlas först frivillig angivelse sedan medverkan vid brottsutredningen. Båda strafflindringsgrunderna beskrivs och kommenteras på en djupgående nivå, för att belysa tillämpningsområde och förklara väsentliga moment inom bestämmelserna. Kapitel tre innehåller även diskussion om möjliga processekonomiska vinster med anledning av strafflindringsgrunderna, samt en förklaring hur förhållandet ser ut till det summariska förfarandet strafföreläggande. Genom hela framställningen i kapitel tre är det tänkt att läsaren ska förstå hur gärningspersonens agerande kan innebära möjliga processekonomiska vinster.

Vidare processekonomisk vinst kan göras då gärningspersonen avlägger ett erkännande, vilket behandlas i det fjärde kapitlet. Erkännande är en omdiskuterad term, varför det är väsentligt att läsaren upplyses om dess innebörd. Kapitlet syftar till att förklara att erkännandet kan utgöra en gemensam grund för frivillig angivelse och medverkan vid brottsutredningen, samt att trots bevisvärdering kan processekonomiska vinster göras.

Det sista kapitlet i uppsatsen, kapitel fem, innehåller en sammanfattande analys där bland annat vidare möjligheter till processekonomisk vinst diskuteras. Processekonomi i förhållande till strafflindringsgrunderna diskuteras, samt huruvida det är möjligt att som krav för strafflindring mena att gärningspersonen ska ångra eller ta ansvar för brottet. Analysen syftar till att ge en sista

sammanfattande åsikt om hur processekonomiska vinster kan göras, samt lyfta fram diskussioner angående strafflindringsgrunderna och processekonomi som sådan.

2 Straffprocessen

I detta kapitel beskrivs brottmålsprocessen³² kortfattat, samt summariska förfaranden så som möjligheterna till förundersökningsbegränsning, åtalsunderlåtelse och strafföreläggande. Genom korta övergripande kapitel om nyss nämnda ämnen ska läsaren längre fram i uppsatsen få förståelse för var i brottmålsprocessen det är möjligt att erhålla processekonomiska vinster genom frivillig angivelse, medverkan vid brottsutredningen och erkännande från gärningspersonen.

2.1 Kort om brottmålsprocessen

För grundläggande förståelse för brottmålsprocessen presenteras fortsättningsvis några centrala förfaranden, såsom förundersökning, åtal och huvudförhandling. Användning av tvångsmedel diskuteras inte eftersom det skiljer sig åt mellan enskilda fall. De beskrivna förfarandena är generella och följer hur gången i brottmål vanligtvis ser ut. Endast förfarandet i åklagarmål diskuteras, främst eftersom målsägandemål inte är lika vanligt förekommande.³³

2.1.1 Förundersökning

När ett brott begåtts och kommit till polisens kännedom är det första steget i brottmålsprocessen att förundersökning inleds.³⁴ Förundersökning regleras i 23 kap. RB, och bestämmelsen i kapitlets 1 § uttrycker förundersökningsplikten.³⁵ Förundersökning ska inledas när det finns anledning att anta att brott

---

³² Straffprocessen och brottmålsprocessen används i uppsatsen synonymt. Begreppen tillmätts därmed inte olika betydelse.

³³ Se EKLUND 2005c s. 201. Åklagarmål är sådana mål som hör under allmänt åtal. Med målsägandemål menas mål där det endast förs enskilt åtal, se EKLUND 2005c s. 201.

³⁴ Se ÅKLAGARMYNDIGHETEN uppslagsord *Brottsutredningen*. Se även EKELÖF M.FL. 2011 s. 17. Andra stadier kan dock föregå förundersökningen, Ekelöf m.fl. ger som exempel allmän brottspaning, förspaning, förutredning och primärutredning, se a. a. s. 110 f.

³⁵ Se SOU 2005:117 s. 54.

begåtts som hör under allmänt åtal.³⁶ Enligt 23 kap. 1 § andra stycket RB behöver förundersökning inte inledas om det är uppenbart att brottet inte går att utreda. Det behöver dock inte finnas en misstänkt gärningsperson och stark bevisning vid förundersökningens inledande skede, men ett konkret brott ska vara förövat.³⁷

En förundersökningens syfte är enligt 23 kap. 2 § RB att utreda vem som kan misstänkas för brottet, om tillräckliga skäl för åtal mot gärningspersonen föreligger samt att bereda målet så att bevisningen kan läggas fram vid huvudförhandlingen i ett sammanhang.³⁸ Ekelöf m.fl. menar att förundersökningens främsta syfte är att tillgodose åklagaren med tillräckligt material för att fatta beslut i åtalsfrågan.³⁹ Om gärningspersonen förnekar brott krävs det att förundersökningen ingående redovisar bevisningen som tyder på gärningspersonens skuld för att beslut i åtalsfrågan ska kunna fattas.⁴⁰

Ekelöf m.fl. framför även att förundersökningen också har till uppgift att ge den misstänkte insyn i det bevismaterial som förekommer i utredningen.⁴¹ Gärningspersonen kan på så sätt planera sitt försvar och även vid behov komplettera utredningen.⁴² En viktig komplettering kan leda till att åtal inte väcks, eller så leder insynen i materialet till att gärningspersonen inser att det är meningslöst att förneka brottet.⁴³

---

³⁶ Se 23 kap. 1 § RB. Vilka brott som hör under allmänt åtal regleras i 20 kap. 3 § RB. Bestämmelsen uttrycker att alla brott hör under allmänt åtal om de inte uttryckligen är undantagna därifrån. Någon diskussion om vilka brott som är undantagna förs inte i denna uppsats.

³⁷ Se EKELÖF M.FL. 2011 s. 109.

³⁸ Se även FITGER M.FL. kommentar till 23 kap. RB inledningen och SOU 2005:117 s. 54.

³⁹ Se EKELÖF M.FL. 2011 s. 105.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Se EKELÖF M.FL. 2011 s. 105, se även prop. 1994/95:23 s. 73 och SOU 2005:117 s. 55.

⁴² Ibid.

⁴³ Se EKELÖF M.FL. 2011 s. 105 f.

Beslut om att inleda förundersökning fattas av Polismyndigheten eller åklagaren, som sedermera också leder utredningen, enligt 23 kap. 3 § RB. Förundersökningen i sig kan bestå av många olika moment, några exempel är brottsplatsundersökningar, förhör och kriminaltekniska utredningar.⁴⁴

2.1.2 Åtal

Som ovan nämnts syftar förundersökningen till att utreda vem som skäligen kan misstänkas för det aktuella brottet och om tillräckliga skäl för åtal föreligger.⁴⁵ Förundersökningen kan avslutas på två olika sätt; antingen genom att den läggs ned enligt 23 kap. 4 § andra stycket RB eller 23 kap. 4 a § RB, eller genom att beslut meddelas om åtal ska väckas, i enlighet med 23 kap. 20 § RB.⁴⁶ Åtalsbeslutet kan i sin tur vara positivt (åtal väcks) eller negativt (åtal väcks inte). Beslutet om åtal ska väckas fattas av åklagare.⁴⁷

Huvudregeln inom svensk rätt är att det råder obligatorisk åtalsplikt.⁴⁸ Bestämmelsen härom återfinnes i 20 kap. 6 § RB, och uttrycker att åtalsplikten åligger åklagare, som om annat ej är stadgat ska väcka åtal för brott som hör under allmänt åtal. För åklagaren innebär åtalsplikten en skyldighet att väcka åtal då det föreligger misstanke om brott och bevisningen är tillräcklig för att en gärningsperson kan tänkas bli fälld för brottet.⁴⁹ Det krävs dock att mer än sannolika skäl föreligger mot gärningspersonen för att åtal ska väckas; det ska föreligga tillräckliga skäl och presumptionen är att åtal ska väckas när en fällande dom på objektiva grunder kan förutses.⁵⁰

---

⁴⁴ Se EKELÖF M.FL. 2011 s. 120.

⁴⁵ Se kap 2.1.1 [Om förundersökning](#). Se EKLUND 2005a s. 52.

⁴⁶ Se prop. 1994/95:23 s. 73.

⁴⁷ Se prop. 1994/95:23 s. 73 och EKLUND 2005a s. 52. Brottprocessen kan förkortas genom summariska förfaranden, som presenteras i kap. 2.2 [Summariska förfaranden](#) och där efterföljande kapitel.

⁴⁸ Se FITGER M.FL. kommentar till 20 kap. 6 § RB, prop. 1994/95:23 s. 86 och EKLUND 2005b s. 185.

⁴⁹ Se ÅKLAGARMYNDIGHETEN uppslagsord *Absolut åtalsplikt* och EKLUND 2005b s. 185 f.

⁵⁰ Se EKLUND 2005b s. 186 f. och prop. 1994/95:23 s. 89.

Åtal väcks genom att åklagaren lämnar in en stämningsansökan till rätten enligt 45 kap. 1 § RB. Stämningsansökan bygger oftast på materialet och uppgifterna som framkommit under förundersökningen.⁵¹ När åklagarens ansökan om stämning inkommit till rätten, och åtal därmed väckts, ska rätten utfärda stämning mot den tilltalade.⁵² Stämningen utgör en uppmaning att den tilltalade ska besvara åtalet, vilket vanligen sker muntligt vid huvudförhandlingen.⁵³

Från huvudregeln om obligatoriskt åtal finns flera undantag, så kallade fakultativa åtalsregler.⁵⁴ Mer om när åtal inte väcks presenteras i kap. 2.2.2 [Åtalsunderlåtelse](#). I det följande berörs huvudförhandling i brottmål.

2.1.3 Huvudförhandling i brottmål

Vid de flesta brottmål är rättens förberedelser inför ett avgörande inte så omfattande som vid exempelvis tvistemål.⁵⁵ Detta hänger ihop med att andra aktörer förberett målet genom förundersökningen, som mynnar ut i ett förundersökningsprotokoll, och genom åklagarens beslut att väcka åtal.⁵⁶

Huvudregeln enligt 45 kap. 10 a § RB är att mål ska avgöras efter huvudförhandling.⁵⁷ Rätten får dock utan huvudförhandling avgöra målet på annat sätt än genom dom, meddela frikännande dom, och meddela dom i mål där det inte finns anledning att döma till annan påföljd än böter, om ingen av parterna begär huvudförhandling eller det inte behövs med hänsyn till utredningen i målet.⁵⁸ Enligt bestämmelsens andra stycke ska den tilltalade först informeras

---

⁵¹ Se EKELÖF M.FL. 2011 s. 17.

⁵² Se a. a. s. 180. Stämning utfärdas under förutsättning att denne inte avvisas, se 45 kap. 9 § RB.

⁵³ Se EKELÖF M.FL. 2011 s. 180.

⁵⁴ Se a. a. s. 156.

⁵⁵ Se a. a. s. 183 där det även anges att vid mer omfattande och svårbedömda mål kan det dock finnas behov av mer förberedande åtgärder.

⁵⁶ Se EKELÖF M.FL. 2011 s. 183.

⁵⁷ Se även a. a. s. 189.

⁵⁸ Se 45 kap. 10 a § första stycket RB.

om att målet kan avgöras utan huvudförhandling, samt sin rätt till huvudförhandling och möjlighet att slutföra talan, innan det kan ske.⁵⁹

Ekelöf m.fl. menar att en gärningspersons förnekande, eller avsaknad av uttryckliga erkännande, inte behöver föranleda att huvudförhandling måste hållas.⁶⁰ I mål om exempelvis rattfylleri där det finns alkoholutandningsprov som bevisar gärningspersonens skuld måste inte huvudförhandling hållas trots att gärningspersonen förnekar brott.⁶¹ Om någon av parterna begär huvudförhandling måste dock förhandling hållas.⁶²

2.1.3.1 Förfarandet vid huvudförhandling

Själva huvudförhandlingen i brottmål kan enligt Ekelöf m.fl. delas in i fem stadier, dessa är 1) yrkanden, 2) sakframställning, 3) bevisupptagning, 4) personalia och 5) slutanförenden.⁶³

Åklagaren inleder förhandlingen med att presentera yrkanden, enligt 46 kap. 6 § första stycket RB. Yrkandena presenteras genom att gärningsbeskrivningen läses upp så som den är formulerad i stämningsansökan, vilket oftast innefattar brottsrubriceringen och även särskilda yrkanden om exempelvis utvisning.⁶⁴ Den tilltalade ska därefter uppge sin ståndpunkt och grunden härtill, oftast sker detta genom försvararen.⁶⁵

Härefter ska åklagaren utveckla sin talan, vilket ofta benämns som sakframställning.⁶⁶ Sakframställningen innehåller åklagarens syn på hur den brotts-

---

⁵⁹ Se även EKELÖF M.FL. 2011 s. 190.

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ Ibid.

⁶² Ibid.

⁶³ Se a. a. s. 191–192. Se även 46 kap. 6 och 9–10 §§ RB.

⁶⁴ Se EKELÖF M.FL. 2011 s. 192.

⁶⁵ Se 46 kap. 6 § första stycket RB och EKELÖF M.FL. 2011 s. 192. En diskussion om gärningspersonens ståndpunkt framförs i kap. 4.1.4 [Innebörden av ett erkännande](#).

⁶⁶ Se 46 kap. 6 § första stycket RB och EKELÖF M.FL. 2011 s. 193.

liga gärningen utförts, grundad i de uppgifter som framkommit under förundersökningen.⁶⁷ Ekelöf m.fl. påpekar att i fall då gärningspersonen erkänt gärningen⁶⁸ bör sakframställningen avseende händelseförloppet kring brottet ske mer kortfattat och fokus ligga på det subjektiva rekviset och omständigheter som får betydelse för påföljdsbestämningen.⁶⁹ Om det finns en målsägande som biträder åtalet ges denne, eller målsägandebiträdet, utrymme att efter åklagaren hålla sakframställning.⁷⁰ Därefter är det den tilltalade och försvararens tur att utveckla sin talan.⁷¹ Vanligtvis utgörs försvarets sakframställning av invändningar mot åtalet, och hålls ofta kort.⁷²

Nästa steg i huvudförhandlingen är bevisupptagning.⁷³ Många gånger tas skriftlig bevisning upp i samband med parternas sakframställan, vilket gör att bevisupptagningen i detta skede främst utgörs av förhör.⁷⁴ Vanligtvis hörs målsägande först, sedan den tilltalade och sist eventuella vittnen.⁷⁵ Om gärningspersonen erkänner kan förhöret avklaras relativt snabbt, genom att gärningspersonen instämmer i åklagarens sakframställning och åklagaren säkerställer att inga missförstånd föreligger.⁷⁶

Innan huvudförhandlingens sista moment, som utgörs av slutanföranden eller plädering, presenteras den tilltalades personalia.⁷⁷ Här redogörs det bland annat för gärningspersonens belastningsregister, yttranden från frivården och övrig utredning om gärningspersonens personliga förhållanden såsom inkomst, boendeförhållanden med mera.⁷⁸

---

⁶⁷ Se EKELÖF M.FL. 2011 s. 193 f.

⁶⁸ Se mer om erkännande av gärning i kap 4.1.4 [Innebörden av ett erkännande](#).

⁶⁹ Se EKELÖF M.FL. 2011 s. 194.

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Se 46 kap. 6 § första stycket RB och EKELÖF M.FL. 2011 s. 194.

⁷² Se EKELÖF M.FL. 2011 s. 194 f.

⁷³ Se 46 kap. 6 § andra stycket RB och EKELÖF M.FL. 2011 s. 195.

⁷⁴ Se EKELÖF M.FL. 2011 s. 195 f.

⁷⁵ Se a. a. s. 196. Det finns flera regler om hur förhöret ska gå till, vem som inleder, tar vid och hur frågor kan ställas. Detta berörs dock inte inom ramen för denna uppsats.

⁷⁶ Se EKELÖF M.FL. 2011 s. 198.

⁷⁷ Se 46 kap. 9 § RB.

⁷⁸ Se EKELÖF M.FL. 2011 s. 203.

Slutligen håller parterna slutanförenden, enligt 46 kap. 10 § RB. Enligt Ekelöf m.fl. bör slutanförendena behandla både skuldfrågan och påföljdsfrågan.⁷⁹ Rätten ska dock självständigt bedöma påföljdsfrågan, men både Ekelöf m.fl. och BRU menar att det är ovanligt att rätten dömer till ett svårare straff än det som åklagaren föreslagit.⁸⁰

Efter huvudförhandlingens slut håller rätten överläggning och beslutar om dom, vilken senare meddelas.⁸¹ I domskälen ska rätten bland annat redovisa hur de värderat och bearbetat de bevis som tagits upp under huvudförhandlingen.⁸² Ekelöf m.fl. menar att bevisvärderingen noggrant ska redovisas i mål där den misstänkte döms trots förnekande av brottet, samt i mål där åtalet ogillas.⁸³ Motiveringen blir däremot oftast kort i mål där den misstänkte erkänt gärningen.⁸⁴ Rätten ska vid påföljdsbestämningen beakta reglerna om straffmätning och påföljdseftergift som anges i 29 kap. BrB.

Enligt 30 kap. 6 § RB är det möjligt att utfärda dom i förenklad form. Förutsättningarna för förfarandet är att den misstänkte har erkänt gärningen och påföljden är antingen annat än fängelse, eller fängelse i högst sex månader.⁸⁵ Förfarandet med förenklade domar är tidseffektivt eftersom domens innehåll är kortfattat.⁸⁶

Sammanfattningsvis kan sägas att brottmålsprocessen många gånger är omfattande och resurskrävande. Om gärningspersonen är villig att medverka vid brottsutredningen genom exempelvis ett erkännande eller genom att lämna uppgifter av väsentlig betydelse för utredningen kan detta innebära förkortad process och därmed processekonomisk vinst, vilket uppsatsen återkommer till längre fram.

---

⁷⁹ Se EKELÖF M.FL. 2011 s. 205.

⁸⁰ Se EKELÖF M.FL. 2011 s. 205 och SOU 2005:117 s. 110.

⁸¹ Se EKELÖF M.FL. 2011 s. 268. Se även 30 kap. 5 § RB om vad en dom ska innehålla.

⁸² Se EKELÖF M.FL. 2011 s. 273.

⁸³ Se a. a. s. 274.

⁸⁴ Se a. a. s. 275.

⁸⁵ Se a. a. s. 277.

⁸⁶ Ibid.

2.2 Summariska förfaranden

Från både förundersökningsplikten och åtalsplikten finns det undantag som delvis kan motiveras av processekonomiska skäl.⁸⁷ Med tanke på den mängd brott som sker i samhället vore det inte ekonomiskt försvarbart eller realistiskt att utreda alla brott som anmäls till den grad att utredningen är fullständig.⁸⁸ I det följande presenteras förfaranden som kan innebära processekonomisk vinst.

2.2.1 Förundersökningsbegränsning

I vissa fall finns det inte anledning att bedriva förundersökning. Så kallad förundersökningsbegränsning regleras i 23 kap. 4 a § RB och motiveras främst av processekonomiska skäl.⁸⁹ Förundersökningsbegränsning aktualiseras när

- 1) utredningens kostnader inte är proportionerliga i förhållande till brottets betydelse och straffvärdet inte förväntas överstiga fängelse tre månader, eller
- 2) om det antas att åtal inte kommer väckas på grund av reglerna om åtalsunderlåtelse i 20 kap. RB eller om särskild åtalsprövning, och inget väsentligt allmänt eller enskilt intresse åsidosätts vid ett nedläggande av förundersökningen.⁹⁰

I dessa nyss nämnda situationer kan förundersökningen antingen läggas ner eller inte inledas från första början, enligt bestämmelsens andra stycke. Vid förundersökningsbegränsning behöver inte skuldfrågan vara utredd, och förundersökningen behöver inte vara genomförd, vilket är en förutsättning vid

---

⁸⁷ Se EKELÖF M.FL. 2011 s. 158.

⁸⁸ Se prop. 1994/95:23 s. 86 och SOU 2017:7 s. 53.

⁸⁹ Se FITGER M.FL. kommentar till 23 kap. 4 a § RB och EKELÖF M.FL. 2011 s. 165. Termen ”förundersökningsbegränsning” förekommer inte i lagtext men används både i förarbeten och doktrin, se exempelvis EKELÖF M.FL. 2011 s. 112 och prop. 1994/95:23 s. 94.

⁹⁰ Se 23 kap. 4 a § RB och EKELÖF M.FL. 2011 s. 112.

åtalsunderlåtelse.⁹¹ Förundersökningsbegränsning är ur ett processekonomiskt perspektiv fördelaktigt, då resurser kan besparas vid ett tidigare skede, än då en fullständig förundersökning genomförs som sedan mynnar ut i ett beslut om att inte väcka åtal.⁹²

Enligt statistik från Brå blev fyra procent av samtliga handlagda brott från första halvåret av 2018 förundersökningsbegränsade.⁹³ Enligt Brå används förundersökningsbegränsning främst då en person figurerar som misstänkt i flera brott, och den brottsutredande myndigheten bedömer att utredningen av exempelvis ett av brotten inte skulle inverka i någon betydande mån vid påföljdsbestämningen.⁹⁴

I 23 kap. 22 § RB anges att förundersökning inte behöver genomföras om det ändå finns tillräckliga skäl för åtal och brottet inte antas föranleda annan påföljd än böter. Ekelöf m.fl. menar att denna bestämmelse ger uttryck för så kallad förenklad utredning och vanligtvis tillämpas när brottsutredningen sker direkt på plats, då omständigheterna varit iakttagbara och ostridiga och skuldfrågan inte varit svår att bedöma.⁹⁵ Exempelvis kan brottet gälla olovlig körning eller snatteri, och ordningsbot utfärdas direkt på platsen. Förfarandet är tänkt att innebära effektivitetsvinster.⁹⁶

2.2.2 Åtalsunderlåtelse

Från regeln om åtalsplikt finns en del undantag. Lindrigare brott kan hanteras med ett strafföreläggande eller ordningsbot.⁹⁷ Åtal kan även underlåtas om stöd finns för åtalsunderlåtelse eller vid särskild åtalsprövning.⁹⁸ Även förundersökningsbegränsning kan påverka möjligheten till åtal.⁹⁹

---

⁹¹ Se prop. 1994/95:23 s. 95 och EKELÖF M.FL. 2011 s. 163.

⁹² Ibid. Åsikten om att förundersökningsbegränsning möjliggör effektivare utredningar och resursbesparing framför även Brå, se BRÅ *Handlagda brott 2018* s. 14.

⁹³ Se BRÅ *Handlagda brott 2018* s. 5. Fyra procent utgjorde 34 100 brott.

⁹⁴ Se BRÅ *Handlagda brott 2018* s. 13 f.

⁹⁵ Se EKELÖF M.FL. 2011 s. 112 f.

⁹⁶ Se a. a. s. 113.

⁹⁷ Se EKLUND 2005b s. 186 och SOU 2005:117 s. 56.

⁹⁸ Ibid.

⁹⁹ Se SOU 2005:117 s. 56.

Åtalsunderlåtelse regleras i 20 kap. 7 § RB. En första förutsättning, enligt bestämmelsens första stycke, för att åtalsunderlåtelse ska vara aktuellt är att något väsentligt allmänt eller enskilt intresse inte åsidosätts.¹⁰⁰ Bestämmelsen uttrycker sedan i fyra punkter situationer som möjliggör åtalsunderlåtelse. I den första punkten anges att åtalsunderlåtelse får beslutas om det kan antas att brottet inte skulle föranleda annan påföljd än böter. Andra punkten stadgar att om det kan antas att påföljden skulle bli villkorlig dom och det finns särskilda skäl för åtalsunderlåtelse kan det komma i fråga. Tredje punkten handlar om att den misstänkte begått annat brott och det utöver påföljden för detta brott inte krävs påföljd med anledning av det föreliggande brottet. Den fjärde och sista punkten handlar om den som behöver psykiatrisk vård eller är funktionshindrad.¹⁰¹ Enligt bestämmelsens andra stycke får åtal underlåtas även i andra fall än som nyligen nämnts, om det av särskilda skäl är uppenbart att det inte krävs någon påföljd för att avhålla den misstänkte från vidare brottslighet, och det med hänsyn till omständigheterna inte heller krävs av andra skäl att åtal väcks.

En annan viktig förutsättning för åtalsunderlåtelse är att utredningen är så fullständig att det står klart att den misstänkte personen begått brottet i fråga.¹⁰² Åklagaren ska med andra ord kunna konstatera att den misstänkte är skyldig till brottet, vilket vanligen kräver att gärningspersonen erkänner, och sedan besluta att inte väcka åtal därom.¹⁰³ Vid ett beslut om åtalsunderlåtelse är förundersökningen genomförd och den misstänkte har blivit slutdelgiven enligt 23 kap. 18 § RB.¹⁰⁴ Enligt 20 kap. 7 a § RB får inte åtalsunderlåtelse beslutas om den tilltalade motsätter sig det.¹⁰⁵ Ett beslut om åtalsunderlåtelse

---

¹⁰⁰ Se även SOU 2005:117 s. 56.

¹⁰¹ Se även SOU 2005:117 s. 56 f.

¹⁰² Se prop. 1994/95:23 s. 90, SOU 2017:7 s. 53 och EKELÖF M.FL. 2011 s. 163.

¹⁰³ Ibid. Gärningspersonen måste dock inte erkänna såvida skuldfrågan är klarlagd i målet, se EKELÖF M.FL. 2011 s. 163.

¹⁰⁴ Se EKELÖF M.FL. 2011 s. 163.

¹⁰⁵ Se även EKLUND 2005b s. 194.

ses som lagföring av brottet och registreras i gärningspersonens belastningsregister.¹⁰⁶

Bestämmelsen om åtalsunderlåtelse har delvis ett processekonomiskt syfte.¹⁰⁷ Regeringen har beskrivit det som att reglerna om åtalsunderlåtelse, i kombination med möjligheten till förundersökningsbegränsning, ger åklagaren förutsättningar att prioritera ärenden och i vissa fall begränsa brottsutredningen.¹⁰⁸ Ekelöf m.fl. menar att den största resursbesparingen kan ske då gärningspersonen är misstänkt för flera brott och förundersökningen kan läggas ned, eller åtalsunderlåtelse ske, för ett av brotten som inte får betydelse i påföljdsfrågan.¹⁰⁹ Som framgått ovan under kapitlet om förundersökningsbegränsning medför det förfarandet större processekonomisk vinst, eftersom det begränsar utredningen och de använda resurserna i ett tidigare skede.¹¹⁰

Vad som skiljer valet mellan förundersökningsbegränsning och åtalsunderlåtelse åt är tiden för slutdelgivning.¹¹¹ Ekelöf m.fl. menar att om beslut att lägga ner förundersökningen sker innan slutdelgivning borde förfarandet med förundersökningsbegränsning användas, vilket medför att beslut om åtalsunderlåtelse bör meddelas efter att slutdelgivning skett.¹¹² I fall då gärningspersonen förnekar brott och utredningen inte lyckats utreda skuldfrågan finns dock förutsättningar att meddela förundersökningsbegränsning trots att slutdelgivning skett.¹¹³ Anledningen härtill är att det saknas skäl att meddela åtalsunderlåtelse.¹¹⁴

---

¹⁰⁶ Se SOU 2017:7 s. 53.

¹⁰⁷ Se prop. 1994/95:23 s. 92.

¹⁰⁸ Ibid.

¹⁰⁹ Se EKELÖF M.FL. 2011 s. 167 f. Här menas den ovan redovisade andra delen, 2), av förundersökningsbegränsningsbestämmelsen (se kap 2.2.1 [Förundersökningsbegränsning](#)) och i bestämmelsen om åtalsunderlåtelse 20 kap. 7 § 3 p. RB.

¹¹⁰ Se kap. 2.2.1 [Förundersökningsbegränsning](#). Se EKELÖF M.FL. 2011 s. 164.

¹¹¹ Se 23 kap. 18 § RB. Se EKELÖF M.FL. 2011 s. 164.

¹¹² Se EKELÖF M.FL. 2011 s. 164.

¹¹³ Se a. a. s. 164 f.

¹¹⁴ Se a. a. s. 165.

2.2.3 Strafföreläggande

Ekelöf m.fl. beskriver strafföreläggande som ett föreläggande åklagaren utfärdar med uppmaning till gärningspersonen att erkänna den aktuella gärningen inom viss tid och acceptera den påföljd som anges i föreläggandet.¹¹⁵ Strafföreläggande utgör ett alternativ till att väcka åtal, och kräver därmed samma förutsättningar som gäller vid åtal.¹¹⁶

Ett godkänt strafföreläggande är ur ett processekonomiskt perspektiv fördelaktigt eftersom det innebär att ingen rättegång hålls.¹¹⁷ Förfarandet är ett tids- och kostnadseffektivt sätt att bestämma straff i fall där brottet inte är så allvarligt, gärningspersonen erkänner gärningen och påföljdsfrågan är okomplicerad.¹¹⁸ Även för gärningspersonen är förfarandet med strafföreläggande önskvärt eftersom personen kan bedöma om den i föreläggandet föreslagna påföljden utgör en rimlig reaktion på brottet.¹¹⁹

Den påföljd som får föreläggas i strafföreläggandet får endast avse böter eller villkorlig dom, eller en kombination av dessa.¹²⁰ Strafföreläggandet kan liknas vid den stämmingsansökan som upprättas vid väckande av åtal, med undantag för påföljden som den misstänkte erhåller vid godkännande av föreläggandet.¹²¹

---

¹¹⁵ Se EKELÖF M.FL. 2011 s. 283. Gärningspersonen måste inte erkänna gärningen för att strafföreläggande ska komma ifråga, men behöver vitsorda de faktiska omständigheterna kring brottet, se a. a. s. 288.

¹¹⁶ Se EKELÖF M.FL. 2011 s. 283. Se även 48 kap. 5 § RB.

¹¹⁷ Se EKELÖF M.FL. 2011 s. 283 och prop. 1994/95:23 s. 97.

¹¹⁸ Se prop. 1994/95:23 s. 97.

¹¹⁹ Ibid.

¹²⁰ Se EKELÖF M.FL. 2011 s. 283 och 48 kap. 2 § RB. Strafföreläggandet kan också avse enskilt anspråk och särskild rättsverkan.

¹²¹ Se EKELÖF M.FL. 2011 s. 283 och 48 kap. 6 § RB.

Gärningspersonens godkännande av strafföreläggandet ska innehålla både ett erkännande av gärningen och ett godtagande av det straff som anges i föreläggandet.¹²² Förfarandet är skriftligt, och godkännandet sker genom att gärningspersonen skriver under föreläggandet.¹²³ Åtal får inte väckas om strafföreläggandet godkänns, föreläggandet blir att betrakta som en lagakraftvunnen dom.¹²⁴ Om föreläggandet däremot inte godkänns ska åklagaren vanligtvis väcka åtal.¹²⁵

---

¹²² Se EKELÖF M.FL. 2011 s. 283 f. och 48 kap. 9 § RB.

¹²³ Se EKELÖF M.FL. 2011 s. 284 och 48 kap. 9 § RB. Strafföreläggandet kan också godkännas genom att gärningspersonen betalar in det belopp som ska erläggas, om påföljden endast var böter, enligt 48 kap. 11 § RB.

¹²⁴ Se EKELÖF M.FL. 2011 s. 284 och SOU 2005:117 s. 102.

¹²⁵ Se EKELÖF M.FL. 2011 s. 284.

3 Billighetsskäl

I förevarande kapitel diskuteras bestämmelsen om billighetsskäl, med särskilt fokus på strafflindringsgrunderna frivillig anivelse och medverkan vid brottsutredningen. Det diskuteras hur de olika strafflindringsgrunderna är uppbyggda, vad som anses utgöra frivillig anivelse respektive medverkan vid brottsutredningen och hur processekonomiska vinster kan förete sig i straffprocessen vid strafflindringsgrundernas tillämpning. I kapitlet lämnar jag löpande kommentarer till materialet för att uppmärksamma läsaren på min uppfattning samt tolkning av de diskussioner som förs.

3.1 Allmänt om billighetsskäl

Billighetsskäl, eller billighetshänsyn, kallas de uppräknade situationer och omständigheter som återfinns i 29 kap. 5 § BrB. Gemensamt för billighetsskälen är att de på olika sätt tar hänsyn till den tilltalades personliga förhållanden och hur denne har agerat efter brottet.¹²⁶ Att den tilltalade till följd av brottet drabbats av allvarlig kroppsskada, på grund av hög ålder eller dålig hälsa drabbas oskäligt hårt av ett straff som utmäts efter brottets straffvärde, frivilligt angett sig eller förorsakas men till följd av brottet i form av exempelvis uppsägning eller utvisning är några exempel på omständigheter som återfinns i bestämmelsen. Av bestämmelsen följer att rätten i skälighets omfattning ska beakta de uppräknade omständigheterna vid straffmätningen, samt om särskilda skäl påkallar det döma till lindrigare straff än vad som är föreskrivet för brottet. Billighetsskälen ska dessutom beaktas vid valet av påföljd enligt 30 kap. 4 § BrB.

---

¹²⁶ Jmf. ÅGREN s. 17 och SOU 2012:34 band 3 s. 195.

3.1.1 Kort historisk bakgrund

Billighetsskäl, och även resterande bestämmelser i 29 kap. BrB, infördes genom påföljdsreformen 1989 efter Fängelsestraffkommitténs huvudbetänkande.¹²⁷ Dessförinnan skulle domstolarna enligt dåvarande 1 kap. 7 § BrB vid påföljdsbestämningen beakta såväl allmänpreventiva som individualpreventiva synpunkter.¹²⁸ Utöver nyss nämnda bestämmelse gavs ingen vidare vägledning vad gäller påföljdsval eller straffmätning.¹²⁹ En grundtanke med påföljdsreformen var att öka förutsägbarheten och enhetligheten i straffrättskipningen, bland annat genom att domstolarna inte skulle ta hänsyn till varken allmän- eller individualpreventiva effekter vid påföljdsvalet i det enskilda fallet.¹³⁰ Fängelsestraffkommittén ansåg det vara lämpligt att lagstiftaren gav domstolarna mer preciserade regler för påföljdsvalet, samt att det därigenom skulle bli enklare att beakta den tilltalades personliga förhållanden.¹³¹ Generellt kan sägas att påföljdsreformen inom många områden kodifierade gällande praxis, samtidigt som den innebar en ny ideologi och gav domstolarna utrymme för mer nyanserade och personliga bedömningar i det enskilda fallet.¹³²

Vidare menade Fängelsestraffkommittén att hänsyn till gärningspersonens personliga förhållanden ska beaktas av den anledningen att det annars skulle framstå som obilligt och orättfärdigt att inte göra det.¹³³ Det är därmed inte av individualpreventiva skäl eller behandlingsbehov som gärningspersonens personliga förhållanden och omständigheter som tillkommit efter brottet ska beaktas, vilket var fallet innan påföljdsreformen.¹³⁴ Fängelsestraffkommittén uttryckte att tanken bakom bestämmelsen om billighetsskäl var att i situat-

---

¹²⁷ Huvudbetänkandet återfinns i SOU 1986:13–15. Även 30 kap. i BrB infördes genom påföljdsreformen, vilket inte diskuteras i denna uppsats.

¹²⁸ Se prop. 1987/88:120 s. 32, ÅGREN s. 18 och SOU 2012:34 band 3 s. 196.

¹²⁹ Se prop. 1987/88:120 s. 32 ff.

¹³⁰ Se SOU 1986:14 s. 73 ff., prop. 1987/88:120 s. 1 och s. 32.

¹³¹ Se SOU 1986:13 s. 16 och SOU 1986:14 s. 75.

¹³² Se JAREBORG & ZILA s. 127.

¹³³ Se SOU 1986:13 s. 22 f. och SOU 1986:14 s. 422 f.

¹³⁴ Ibid.

ioner där exempelvis gärningspersonen försökt minska de skadliga verkningarna av brottet, eller själv drabbats av skada eller men till följd av brottet, skulle det framstå som orimligt att utdöma ett straff endast med beaktande av straffvärdet utan någon form av reduktion.¹³⁵ Bestämmelsen hade därmed inget processekonomiskt syfte, med andra ord att straffflindring skulle utgå exempelvis för att gärningspersonen underlättat brottsutredningen eller möjliggjort förkortad utredningstid.¹³⁶ Billighetsskäl skulle istället reflektera gärningspersonens visade ånger och vilja att ta ansvar för sin begångna gärning, samt i vissa fall försök att ställa saker tillrätta.¹³⁷

Bestämmelsen om billighetsskäl motiverades även med att ökade möjligheter ges för en enhetlig praxis när det direkt i lagtext beskrivs situationer eller omständigheter som domstolarna bör beakta vid straffmätningen och påföljdsvalet.¹³⁸ I förarbeten anges att de situationer och omständigheter som nämns i bestämmelsen om billighetsskäl är uttömmande.¹³⁹ Dock är den sista punkten i bestämmelsen allmänt hållen och möjliggör att hänsyn tas till även andra omständigheter. Det ska då röra sig om situationer som är likvärdiga med de tidigare uppräknade punkterna i bestämmelsen.¹⁴⁰ Det är domstolens ansvar att se till att eventuella billighetsskäl i målet beaktas. På grund av domstolens begränsade möjligheter att skapa ett komplett underlag för bedömningen i målet åligger det dock parterna att uppmärksamma domstolen på tillämpliga billighetsskäl.¹⁴¹

---

¹³⁵ Se SOU 1986:14 s. 423 och prop. 1987/88:120 s. 48.

¹³⁶ Se RIKSÅKLAGAREN s. 72. Se dock den nya straffflindringsgrunden medverkan vid utredningen av brottet och dess bakomliggande syfte i kap. 3.3 [Medverkan vid brottsutredning](#) samt där efterföljande kapitel.

¹³⁷ Se RIKSÅKLAGAREN s. 72.

¹³⁸ Se SOU 1986:14 s. 423 och prop. 1987/88:120 s. 48.

¹³⁹ Se prop. 1987/88:120 s. 89.

¹⁴⁰ Se prop. 1987/88:120 s. 95 f. och SOU 2005:117 s. 69.

¹⁴¹ Se BORGEKE & MÅNSSON s. 109. Se även NJA 2016 s. 719.

3.1.2 Bestämmelsens tillämpning och förändring

Vidare anges att bestämmelsen om billighetsskäl (29 kap. 5 § BrB) ska tillämpas med försiktighet, för att undvika oenhetlig praxis och att sociala orättvisor uppstår vid straffmätningen.¹⁴² I NJA 2010 s. 592 uttalade Högsta Domstolen, med hänvisning till uttalandet om försiktighet vid tillämpningen av bestämmelsen om billighetsskäl, att de omständigheter som beaktas ska vara av viss kvalitet samt att bestämmelsen ska tillämpas främst då det handlar om en väsentlig justering av påföljdsbestämningen.¹⁴³

Borgeke och Heidenborg menar dock att HD i ett senare mål uttalat att bland annat billighetsskäl bör tillmätas ökad betydelse vid påföljdsbestämningen.¹⁴⁴ Författarna påpekar vidare att regeringen vid införandet av medverkan vid brottsutredningen som strafflindringsgrund menat att omfattande medverkan kan leda till omfattande strafflindring.¹⁴⁵ Borgeke och Heidenborgs uppfattning angående billighetsbestämmelsens tillämpning är därmed att domstolarna ska ge bestämmelsen ”en rimligt generös tillämpning”.¹⁴⁶ Dahlström m.fl. uttrycker det som att strafflindringsgrundernas funktion är att vid straffmätningen se till att den samlade reaktionen på brottet framstår som rimlig och proportionell.¹⁴⁷

Bestämmelsen om billighetsskäl genomgick år 2015 en språklig och redaktionell förändring. Dessutom infördes två nya strafflindringsgrunder; en som tar sikte på att den tilltalade lämnat uppgifter av väsentlig betydelse för utredningen av brottet, och en som förtydligar den möjlighet som finns att erhålla strafflindring vid sanktionskumulation.¹⁴⁸ Strafflindringsgrunden som går att

---

¹⁴² Se prop. 1987/88:120 s. 90 och DAHLSTRÖM M.FL. s. 537.

¹⁴³ Se även prop. 2014/15:37 s. 21.

¹⁴⁴ Målet som åsyftas är NJA 2012 s. 826. Se BORGEKE & HEIDENBORG s. 221.

¹⁴⁵ Se BORGEKE & HEIDENBORG s. 221 och prop. 2014/15:37 s. 24.

¹⁴⁶ Se BORGEKE & HEIDENBORG s. 221.

¹⁴⁷ Se DAHLSTRÖM M.FL. s. 537.

¹⁴⁸ Se prop. 2014/15:37 s. 37.

tillämpa då den tilltalade medverkar i utredningen av brottet behandlas närmare i avsnitt 3.3 [Medverkan vid brottsutredning](#).

De strafflindringsgrunder som är centrala för denna uppsats återfinns i 29 kap. 5 § första stycket 5 p. BrB och handlar om att den tilltalade frivilligt angett sig eller lämnat uppgifter som är av väsentlig betydelse för utredningen av brottet.¹⁴⁹

3.2 Frivillig angivelse

Frivillig angivelse har funnits uttryckt som strafflindringsgrund i lagtext sedan påföljdsreformen 1989. Numera återfinns strafflindringsgrunden i samma mening som medverkan vid utredningen av brottet, vilket var en av förändringarna som gjordes vid 2015 års lagändring.

Att frivilligt ange sig innebär att en person, innan hen blivit upptäckt, avslöjar eller anger brottslighet för polis eller åklagare.¹⁵⁰ En frivillig angivelse förutsätter att ett brott begåtts, och kan därmed inte lämnas innan brottet är utfört, exempelvis i form av en förvarning om vad som komma skall.¹⁵¹ Den frivilliga angivelsen ska avse gärningspersonens egna brott, och handlar inte om

---

¹⁴⁹ Den exakta lydelsen av 29 kap. 5 § 5 p. BrB (inklusive första stycket) är ”Vid straffmätningen ska rätten utöver brottets straffvärde i skälig omfattning beakta om den tilltalade frivilligt angett sig eller lämnat uppgifter som är av väsentlig betydelse för utredningen av brottet”.

¹⁵⁰ Se SANDAHL & ULVÄNG kommentar till 29 kap. 5 § BrB.

¹⁵¹ Se ÅGREN s. 150 f. Ågren hänvisar till domen från Hovrätten för Övre Norrland, mål nr. B 339–08, dom 2008-09-08, samt Skellefteå tingsrätt, mål nr. B 196–08, dom 2008-04-02. I fallet mailade gärningspersonen till polisen innan brottet och bad dem åka till målsägandens adress samt uppgav att målsäganden skulle vara död inom två timmar. Gärningspersonen uppmanade dessutom sin granne att ringa polisen, efter att ha blivit skjutsad till målsägandens adress. Tingsrätten menade att gärningspersonens försök att ange sig genom mail och uppmaningen till grannen att ringa polisen borde beaktas vid straffmätningen. Tingsrätten gav därmed strafflindring med en månads fängelse. Hovrätten däremot ansåg inte att nyss nämnda omständigheter borde beaktas vid straffmätningen. Strafflindring lämnades inte i det hänseendet. En slutsats härav är att brottet måste vara begånget för att frivillig angivelse och strafflindring ska aktualiseras. Ågren menar att gärningspersonen inte förtjänar strafflindring bara för att hen förvarnat att brott kommer begås. Han menar att ett sådant system, där förvarning om brott kan ge strafflindring, i förlängningen skulle kunna framstå som att rättsväsendet uppmuntrar brottslingars hotfulla attityder.

att avslöja eventuella medbrottslingar.¹⁵² I förarbeten anges att det väsentliga är angivelsen och inte att personen underlättar polisens arbete sedan hen blivit upptäckt, eller erkänner brott sedan hen är misstänkt.¹⁵³ Frivillig angivelse kan även innebära att gärningspersonen självmant berättar om andra brott som hen ej är misstänkt för, då personen blivit gripen för ett brott.¹⁵⁴ Ett exempel i förarbeten är att den misstänkte är gripen för ett bostadsinbrott och sedan berättar om andra inbrott hen begått.¹⁵⁵ Det framhålls därutöver i förarbeten att en gärningsperson som förnekar vad hen misstänks för, eller försvårar polisens utredningsarbete inte ska erhålla högre straff.¹⁵⁶ Bestämmelsen kan därmed endast tillämpas i mildrande riktning.¹⁵⁷

3.2.1 Praktiska exempel

I förarbeten lyfts ett exempel fram då två tilltalade erhållit strafflindring efter att den ena av dem frivilligt angav sig själv och berättat att hen begått mened.¹⁵⁸ Ett nyligen avgjort mål i Svea hovrätt gav en tilltalad strafflindring efter att hen frivilligt angav sig själv för mord.¹⁵⁹ Det frivilliga angivandet bestod i att gärningspersonen självmant ringde SOS Alarm efter att ha strypt

---

¹⁵² Se prop. 1987/88:120 s. 92, SOU 2012:34 band 3 s. 202 f. och SOU 2005:117 s. 69. Likt ovan anförts, under avgränsningar, skulle ett system med kronvittnen kunna tänkas vara effektivt för att beivra brott. HD har i NJA 2009 s. 599 uttalat att bestämmelsen i 29 kap. 5 § BrB behandlar billighetshänsyn vilket inte ska blandas med samhällets intresse av att utreda brott. Det vore oförenligt med bestämmelsens syfte att strafflindring skulle vara kopplat till samhällets intresse och inte gärningspersonens personliga agerande eller omständigheter som är kopplade till brottet. HD påpekade även att kronvitnesssystem många gånger innebär att den samarbetande gärningspersonen kan bli lovad förmåner i utbyte mot information, vilket också vore oförenligt men även främmande för Sveriges rättssystem. I fallet utdömdes dock strafflindring för att gärningspersonen lämnat sådana uppgifter om sina medbrottslingar som medförde att hen under en tid kom att leva under hot om allvarliga repressalier. Ågren menar att risken för repressalier i fall då gärningspersonen anger sina medbrottslingar borde ses som regel snarare än undantag. Dock utdömdes strafflindring inte för angivelsen av medbrottslingarna, utan för det hot gärningspersonen förväntades leva under.

¹⁵³ Se prop. 1987/88:120 s. 92, SOU 2012:34 band 3 s. 202 f. och SOU 2005:117 s. 69.

¹⁵⁴ Se prop. 1987/88:120 s. 92, SOU 2012:34 band 3 s. 202 f., SOU 2005:117 s. 69 och ÅGREN s. 143.

¹⁵⁵ Se prop. 1987/88:120 s. 92 och SOU 2005:117 s. 69.

¹⁵⁶ Ibid.

¹⁵⁷ Se SOU 2005:117 s. 68 och BORGEKE & HEIDENBORG s. 232.

¹⁵⁸ Se NJA 1999 s. 561 och SOU 2012:34 band 3 s. 203. Målet gällde mened för en person och anstiftan till mened för den andra personen. Gärningspersonerna var vid brottstillfället 16 respektive 20 år gamla, vilket också beaktades vid påföljdsvalet. Fallet tas upp igen vid diskussion om processekonomiska vinster i kap. 3.4.1 [Vid förundersökning](#).

¹⁵⁹ Se Svea hovrätt, mål nr. B 7338–18, dom 2018-08-31.

sin tidigare partner till döds.¹⁶⁰ Såväl tingsrätten som hovrätten resonerade kring strafflindring för det frivilliga angivandet. Tingsrätten menade att straffvärdet för mordet klart översteg fängelse i fjorton år, då det fanns försvårande omständigheter i fallet. Med hänsyn till den frivilliga angivelsen och att tingsrätten ansåg att den tilltalade lämnat uppgifter som bidragit till att klarlägga händelseförloppet stannade straffmättningsvärdet dock på fjorton år.¹⁶¹ Hovrätten menade däremot att straffvärdet låg på fjorton års fängelse. Den tilltalades medverkan i brottsutredningen bedömdes inte vara av sådan vikt att den aktualiserade strafflindring, däremot bedömde Hovrätten att det frivilliga angivandet gav strafflindring med ett år. Det samlade straffmättningsvärdet uppgick därmed till tretton års fängelse enligt hovrätten.¹⁶²

Ett exempel då frivillig angivelse inte föranledde strafflindring går att läsa i NJA 1989 s. 870 som gällde försök till rån. Två gärningspersoner blev avbrutna i ett rånförsök mot en tredje person och begav sig från brottsplatsen. De kom då ifrån varandra, och senare upptäckte den ena gärningspersonen att medbrottslingen satt i en polisbil. Den förstnämnda valde då att anmäla sig hos polisen och letade på olika polisstationer efter medbrottslingen. HD menade att gärningspersonens uppgifter om brottet och anmälan hos polisen inte kunde räknas som ett frivilligt angivande.¹⁶³ Ågren förklarar att angivelsen inte tillmättes betydelse eftersom brottet redan var känt av polisen när gärningspersonen anmälde sig.¹⁶⁴

3.2.2 Krav för tillämpning

Ågren framför vad gäller begreppet ”frivillig” att angivelsen ska ske på eget initiativ, och att gärningspersonen har möjlighet att agera annorlunda.¹⁶⁵ Vad gäller själva tillvägagångssättet för en frivillig angivelse finns det inte några krav uppställda i förarbeten, dock verkar det vanligaste sättet vara att muntligt

---

¹⁶⁰ Se Solna tingsrätt, mål nr. B 1127–18, dom 2018-06-29, s. 7.

¹⁶¹ Se Solna tingsrätt, mål nr. B 1127–18, dom 2018-06-29, s. 20.

¹⁶² Se Svea hovrätt, mål nr. B 7338–18, dom 2018-08-31, s. 6 f.

¹⁶³ Se SOU 2012:34 band 3 s. 203.

¹⁶⁴ Se ÅGREN s. 144.

¹⁶⁵ Se a. a. s. 143.

ange sig.¹⁶⁶ Ågren diskuterar vidare hur pass klar och tydlig en angivelse behöver vara för att kvalificeras som en strafflindringsgrund. Utifrån ett rättsfall, NJA 1991 s. 255, drar Ågren slutsatsen att angivelsen inte i alla delar behöver vara klar och tydlig för att hänsyn till uppgifterna ska tas vid straffmätningen.¹⁶⁷ I fallet berättade gärningspersonen om resor företagna vid olika tillfällen vilket hjälpte vid utredningen av brottet.¹⁶⁸ Gärningspersonen förnekade dock vetskap om innehållet av det objekt som transporterades, likväl anser vissa att det var fråga om en frivillig angivelse.¹⁶⁹

Ett annat fall, NJA 2008 s. 359, utgör ett exempel på att en angivelse inte måste vara fullständig – i den meningen att all brottslighet måste anges – för att strafflindring ska vara aktuellt.¹⁷⁰ Rättsfallet gällde ett trettioåtal stölder samt en grov stöld utförd av två unga personer. Vad gäller strafflindringen som utdömdes var det förmodligen så att fler omständigheter än att gärningspersonerna berättade om andra stölder de utfört påverkade påföljden.¹⁷¹ Gärningspersonerna medverkade i utredningen av brotten och försökte även återställa mycket av det stulna godset. Jag menar att detta rättsfall därmed inte endast är att betrakta som ett exempel på frivillig angivelse, varför det tas upp även under kapitlet om medverkan vid utredningen.

Ågren menar, efter att ha diskuterat ett antal rättsfall, att det inte går att finna rättsligt stöd för att angivelsen måste vara fullständigt klar och tydlig eller

---

¹⁶⁶ Se ÅGREN s. 148.

¹⁶⁷ Se a. a. s. 148 f. Rättsfallet, NJA 1991 s. 255, diskuterar jag inte utförligt förrän i kap. 3.3.1 [Praktiskt exempel – NJA 1991 s. 255](#) eftersom jag menar att det hör till strafflindringsgrunden medverkan och inte frivillig angivelse. Se utförligare diskussion härom i det kapitlet.

¹⁶⁸ Se även ÅGREN s. 148 f. Ågren påpekar att angivelsen dessutom avsåg medbrottslingens handlingar, vilket kanske bidrog till strafflindringen. Huruvida det bidrog till strafflindring är inget som framgår av domen utan en slutsats jag drar av rättsfallet och Ågrens påpekande. Återigen menar jag att gärningspersonens uppgifter är att betrakta som medverkan.

¹⁶⁹ Se ÅGREN s. 148 f. och JAREBORG & ZILA s. 133.

¹⁷⁰ Se ÅGREN s. 149.

¹⁷¹ Ibid.

motsägelsefri för att strafflindring ska bli aktuellt.¹⁷² Han tycker att en generös bedömning är rimligt, och menar att om en otydlig angivelse kan ligga till grund för en dom bör angivelsen också ha betydelse för påföljdsfrågan.¹⁷³

Min uppfattning är likt Ågrens att det inte krävs en fullständig angivelse, eller ett fullständigt erkännande av ett brott¹⁷⁴ för att strafflindring ska aktualiseras. Det väsentliga, skulle jag vilja påstå, är att informationen som lämnas inte kommit polisen eller åklagaren tillhanda innan gärningspersonen delger dem den, samt att gärningspersonen inte ännu var misstänkt. Ågren för ett intressant resonemang kring att mindre straffreduktion inte ska utdömas i fall då gärningspersonen antas hålla inne med viss information i målet. Han menar att det skulle urholka rättssäkerheten om en sådan misstanke, som inte kan bevisas, skulle tillåtas påverka strafflindringen trots att den inte är tillräckligt stark för att grunda straffrättsligt ansvar.¹⁷⁵ Jag menar att Ågrens resonemang är vidare stöd för uppfattningen att en fullständig angivelse inte är något krav för strafflindring.

Vidare menar Ågren att han tolkat det som att lagstiftaren inte uppställer något krav på att gärningspersonen faktiskt ska ångra det angivna brottet för att strafflindring ska komma i fråga.¹⁷⁶ I slutbetänkandet av BRU¹⁷⁷ menar beredningen att en frivillig angivelse ger uttryck för att gärningspersonen ångrar sig.¹⁷⁸ Varken i förarbeten eller lagtext har lagstiftaren uttryckt att ett krav för tillämpning av strafflindringsgrunden är att gärningspersonen faktiskt ångrar sig. I det ovan beskrivna stryp-fallet redovisas i domen att gärningspersonen

---

¹⁷² Se ÅGREN s. 150.

¹⁷³ Ibid.

¹⁷⁴ Se resonemang om angivelse i förhållande till erkännande av brott i kap. 3.2.3 [Frivillig angivelse – en form av erkännande](#).

¹⁷⁵ Se ÅGREN s. 150. Resonemanget presenteras i fotnot 183.

¹⁷⁶ Se a. a. s. 144.

¹⁷⁷ Slutbetänkandet återfinns i SOU 2005:117.

¹⁷⁸ Se SOU 2005:117 s. 69. BRU menar även att strafflindringsgrunden som tar sikte på att den tilltalade efter förmåga sökt förebygga, avhjälpa eller begränsa skadliga verkningar av brottet visar att gärningspersonen genom frivilligt agerande visar ånger. Denna strafflindringsgrund är dock inte föremål för uppsatsen varför den synpunkten inte lyfts fram i sammanhanget.

uttryckt att det inte var meningen att döda den tidigare partnern.¹⁷⁹ Det skrivs vidare att tingsrätten inte ifrågasatt att gärningspersonen i efterhand ångrat följderna av sitt agerande.¹⁸⁰ I hovrättens domskäl reflekteras det inte kring gärningspersonens ånger. Hovrätten konstaterar endast, likt tingsrätten, att gärningspersonen frivilligt angett sig och därav utdöms viss strafflindring.¹⁸¹ Min slutsats blir härmed, i enlighet med Ågrens tolkning, att det inte är ett krav att gärningspersonen ångrar sig för att strafflindring ska bli aktuellt.

3.2.3 Frivillig angivelse – en form av erkännande

Vid den tidpunkt då gärningspersonen anger sig för brott bör angivelsen betraktas som ett erkännande av det angivna brottet enligt Ågren.¹⁸² Han exemplifierar detta påstående med NJA 1999 s. 561, där angivelsen avsåg att gärningspersonen medvetet lämnat felaktiga uppgifter vid en tidigare rättegång. Angivelsen i det fallet bör därmed betraktas som ett erkännande av brottet mened.¹⁸³ Jag kan hålla med Ågrens resonemang om att många frivilliga angivelser blir att betrakta som erkännande av brott. I vissa fall kan dock tänkas att gärningspersonen kan ange sig själv för brott, men hävda att gärningen företagits av exempelvis försvarsskäl. Då erkänns endast gärningen men inte skuldfrågan.¹⁸⁴

Om angivelsen ska betraktas som ett erkännande, utifrån ovanstående resonemang, har rätten att bedöma vilken bevisverkan erkännandet kan tillmätas.

---

¹⁷⁹ Se Solna tingsrätt, mål nr. B 1127–18, dom 2018-06-29, s. 18.

¹⁸⁰ Ibid.

¹⁸¹ Se Svea hovrätt, mål nr. B 7338–18, dom 2018-08-31, s. 7.

¹⁸² Se ÅGREN s. 144.

¹⁸³ Ibid.

¹⁸⁴ Huruvida detta ska ses som ett erkännande eller inte diskuteras vidare i kapitel 4.1.4 [Innebörden av ett erkännande](#).

I brottmål kan erkännandets betydelse likställas med andra upplysningskällors värde.¹⁸⁵ Erkännandet är med andra ord inte bindande för rätten utan utgör ett bevisfaktum.¹⁸⁶ Det kan därmed bli så att gärningspersonen trots frivillig angivelse inte döms för brottet, kanske eftersom erkännandet inte har stöd i annan bevisning och inte ensamt kan läggas till grund för domen.¹⁸⁷

3.2.4 Återtagande av frivillig angivelse

Ågren diskuterar även huruvida strafflindring bör komma ifråga i fall då en gärningsperson väljer att ta tillbaka en angivelse om brott. "Idealfallet" i ett mål där gärningspersonen avgett en frivillig angivelse är enligt Ågren att personen står fast vid sin ståndpunkt från anmälan till dom, vilket var fallet i NJA 1999 s. 561 om mened.¹⁸⁸ I ett sådant fall är frågan om strafflindring ska utgå relativt enkel att besvara. Mer komplicerat kan de bli om angivelsen återtas under processen.¹⁸⁹

Vilken betydelse för strafflindringen får det om gärningspersonen återtar sitt erkännande? Om gärningspersonen bedöms skyldig för brottet som hen angett sig själv för, och senare återtagit uppgifterna kring, ska då inte strafflindring utgå? Ågren menar att rättsläget i detta avseende inte är klarlagt, och att argument kan föras både för och mot att strafflindring ska tillämpas.¹⁹⁰

3.2.4.1 Argument mot strafflindring

Ett argument mot att strafflindring ska tillämpas är enligt Ågren att en sådan behandling skulle strida mot grunderna för och syftet med bestämmelsen.¹⁹¹ Anledningen till strafflindring, att gärningspersonen frivilligt angett sig,

---

¹⁸⁵ Se NJA II 1943 s. 448.

¹⁸⁶ Se ÅGREN s. 146, FORSSMAN s. 86 och FITGER M.FL. kommentar till 35 kap. 3 § RB.

¹⁸⁷ Se även ÅGREN s. 146 och FITGER M.FL. kommentar till 35 kap. 3 § RB. Mer om vad ett erkännande kan anses innefatta presenteras i kap. 4.1.4 [Innebörden av ett erkännande](#).

¹⁸⁸ Se ÅGREN s. 145.

¹⁸⁹ Detta ska, likt Ågren påpekar, inte sammanblandas med den situation då en gärningsperson utnyttjar sin rätt till tystnad i enlighet med art. 6 EKMR.

¹⁹⁰ Se ÅGREN s. 146 f.

¹⁹¹ Se a. a. s. 147.

skulle försvinna med ett återtagande. Visserligen har brottet blivit uppmärksammat för polis eller åklagare, men Ågren ställer sig frågande till om gärningspersonen förtjänar lindring.¹⁹²

Ågren menar dock att strafflindring möjligtvis kan bli aktuellt om det, trots att gärningspersonen inte vill stå för sina tidigare lämnade uppgifter, uttrycks en vilja att ta ansvar för brottet.¹⁹³ Detta resonemang menar jag hänger ihop med BRU:s mening att det frivilliga angivandet ger uttryck för visad ånger.¹⁹⁴

3.2.4.2 Argument för strafflindring

Argument för strafflindring skulle kunna vara att lagtexten faktiskt inte uttrycker något annat än att den tilltalade frivilligt ska ha angett sig. Det är som tidigare nämnt inga andra krav än så, exempelvis att angivelsen ska ha skett vid visst tillfälle eller att gärningspersonen håller fast vid sina uppgifter genom processen.¹⁹⁵ Visserligen ska angivelsen ske innan misstanke uppstått och innan polisen är gärningspersonen på spåren, men lagtexten i sig anger inga specifika krav. Ågren menar att det skulle strida mot ordalydelsen av bestämmelsen att inte tillämpa den då gärningspersonen inte längre anger sig, eller står fast vid sitt erkännande.¹⁹⁶ Han jämför det med att en misstänkt förnekar vad hen misstänks för eller försvårar polisens utredningsarbete, vilket inte ska leda till ett högre straff. Det bör därför av legalitetsskäl inte tillmätas betydelse att angivelsen återtagits, utan strafflindring kan bli aktuellt om brottet som angivits resulterar i en dom. Avslutningsvis menar Ågren att denna typ av argumentation förutsätter att angivelsen var av sådan betydelse att den förtjänar uppmärksamhet, trots att den senare återtagits.¹⁹⁷

---

¹⁹² Se ÅGREN s. 147.

¹⁹³ Ibid.

¹⁹⁴ Se resonemang i sista stycket i kap. 3.2.2 [Krav för tillämpning](#).

¹⁹⁵ Se ÅGREN s. 147.

¹⁹⁶ Ibid.

¹⁹⁷ Ibid.

3.2.4.3 En möjlig mellanväg

Ågren menar vidare att det är möjligt att argumentera för att viss strafflindring kan utgå, men inte fullt så mycket som om gärningspersonen stått fast vid sina lämnade uppgifter.¹⁹⁸ Ågren är dock noga med att påpeka att den här mellanvägen – där endast viss strafflindring utgår eftersom gärningspersonen inte står fast vid sina uppgifter – inte ska sammanblandas med rätten för gärningspersonen att vara tyst eller inte belasta sig själv enligt artikel 6 EKMR.¹⁹⁹ Skulle det vara så att gärningspersonens tystnad tolkas som ett avståndstagande från lämnade uppgifter åsidosätts personens rätt till rättvis rättegång.²⁰⁰

Ågrens samlade uppfattning i frågan om strafflindring vid frivillig angivelse uppfattar jag vara att strafflindring motiveras av gärningspersonens ansvarstagande.²⁰¹ Ågren menar att en gärningsperson som väljer att frivilligt ange sin egen brottslighet visar större förmåga och vilja att stå för sitt brott än en gärningsperson som inte gör något alls och låter brottet vara ouppklarat.²⁰² Den frivilliga angivelsen borde därmed föranleda strafflindring som belöning för ansvarstagandet, oberoende av eventuell visad ånger eller insikt om att den begångna gärningen var brottslig.²⁰³

Likt ovan anført ska frivillig angivelse särskiljas från att gärningspersonen underlättar polisens arbete, eller medverkar i utredningen av brottet.²⁰⁴ Detta utgör i sig en egen strafflindringsgrund som uppsatsen behandlar i nästa kapitel.

3.3 Medverkan vid brottsutredning

Medverkan vid brottsutredningen har som tidigare nämnts funnits som uttrycklig strafflindringsgrund sedan lagändringen 2015. Enligt bestämmelsen

---

¹⁹⁸ Se ÅGREN s. 147.

¹⁹⁹ Se a. a. s. 147 f.

²⁰⁰ Se a. a. s. 148.

²⁰¹ Se a. a. s. 158.

²⁰² Ibid.

²⁰³ Ibid.

²⁰⁴ Se a. a. s. 144 f.

i 29 kap. 5 § 5 p. BrB ska gärningspersonens lämnade uppgifter vara av väsentlig betydelse för utredningen av brottet för att möjliggöra strafflindring.

I förarbeten anges att med väsentlig betydelse för utredningen av brottet avses uppgifter som faktiskt lett till att utredningen påskyndats eller underlättats i något avseende.²⁰⁵ Påföljdsutredningen menade att medverkan kan ske genom att gärningspersonen erkänner ett brott eller på annat sätt bidrar vid utredningen av det egna brottet.²⁰⁶ BRU gav som exempel på medverkan att gärningspersonen i ett mål om ekonomisk brottslighet berättar om transaktioner som skett, att gärningspersonen föreslår personer som ska förhöras eller anger platser där husrannsakan är aktuell.²⁰⁷ I NJA 2008 s. 359, som nämnts ovan, berättade gärningspersonerna var tillgripet gods kunde återfinnas och de var dessutom samarbetsvilliga under brottsutredningen. Enligt åklagaren hade det inte varit möjligt att klara upp alla brotten i målet utan gärningspersonernas medverkan.²⁰⁸

Ågren framförde att det krävs en relevant medverkan vid brottsutredningen för att strafflindring ska komma ifråga och menar att endast ett erkännande normalt inte är tillräckligt.²⁰⁹ Av samma åsikt var regeringen, som framhöll att de uppgifter gärningspersonen lämnar ska ha konkret betydelse för brottsutredningen.²¹⁰ All sorts medverkan öppnar därmed inte upp för strafflindring, exempelvis om gärningspersonen blir tagen på bar gärning blir inte ett erkännande av brottet att betrakta som medverkan av väsentlig betydelse för utredningen av brottet.²¹¹

Ett vägledande uttalande från regeringen angående förhållandet mellan medverkan och strafflindring är att ”ju bättre bevisläget i utredningen är desto

---

²⁰⁵ Se prop. 2014/15:37 s. 22.

²⁰⁶ Se SOU 2012:34 band 3 s. 222.

²⁰⁷ Se SOU 2005:117 s. 15.

²⁰⁸ Se NJA 2008 s. 359.

²⁰⁹ Se ÅGREN s. 154.

²¹⁰ Se prop. 2014/15:37 s. 20. Se även BORGEKE & HEIDENBORG s. 234.

²¹¹ Se prop. 2014/15:37 s. 22 och JAREBORG & ZILA s. 133.

mindre är utrymmet för den misstänkte att kunna bidra på ett sådant sätt att strafflindring kan komma i fråga”.²¹² Det kan därmed sägas att ett erkännande i vissa situationer varken är tillräckligt eller nödvändigt för att strafflindring ska komma i fråga.²¹³ Regeringen anförde att en gärningsperson kan medverka på ett betydelsefullt sätt utan att erkänna brott, exempelvis genom att klarlägga händelseförloppet vid brottets utförande.²¹⁴ Strafflindring för medverkan är med andra ord inte beroende av att gärningspersonen erkänner brottet, utan handlar helt enkelt om att uppgifter av väsentlig betydelse för utredningen ska ha framförts.²¹⁵

Huruvida strafflindring är aktuellt i ett enskilt fall, och hur mycket strafflindring som ska utdömas, ska domstolen bedöma utifrån samtliga omständigheter i fallet.²¹⁶ Enligt regeringen bör bedömningen fokusera på om gärningspersonens lämnade uppgifter sammantaget underlättat utredningen av brottet.²¹⁷ Det sagda innebär att medverkan inte behöver föreligga i alla delar av utredningen, eller fullt ut i vissa avseenden, för att strafflindring ska aktualiseras.²¹⁸ Den utdömda strafflindringen ska stå i proportion till omfattningen av gärningspersonens medverkan och till brottets straffvärde.²¹⁹ Det går därmed inte att generellt uttala sig om hur mycket strafflindring som aktualiseras i ett enskilt fall.²²⁰

---

²¹² Se prop. 2014/15:37 s. 22.

²¹³ Se a. prop. s. 23, a. prop. s. 38 och JAREBORG & ZILA s. 133. Det kan ju vara så att erkännandet inte är tillräckligt om gärningspersonen exempelvis tagits på bar gärning, då det krävs att andra uppgifter lämnas för att strafflindring ska aktualiseras. Eller så behöver gärningspersonen inte erkänna brottet, men lämnar andra uppgifter som är av väsentlig betydelse för utredningen, och därmed aktualiseras strafflindring.

²¹⁴ Se prop. 2014/15:37 s. 38.

²¹⁵ Se a. prop. s. 23.

²¹⁶ Ibid.

²¹⁷ Ibid.

²¹⁸ Ibid.

²¹⁹ Se a. prop. s. 24.

²²⁰ Ibid.

3.3.1 Praktiskt exempel – NJA 1991 s. 255

Ett fall som jag uppmärksammat ett antal gånger i samband med strafflindringsgrunden frivillig angivelse är NJA 1991 s. 255 som handlade om narkotikasmuggling.²²¹ I rättsfallet presenteras inte den omständigheten att gärningspersonen frivilligt angett sig. Jag förstår det snarare som att gärningspersonen greps i samband med ett försök att smugla in narkotika till Sverige.

I tingsrätten och hovrätten beaktades strafflindring eftersom det förordnades om utvisning av gärningspersonen, och hen bedömdes förorsakas men till följd av utvisningen.²²² HD menade att utvisningen inte borde föranleda strafflindring eftersom gärningspersonen inte hade någon anknytning till Sverige. Däremot tog HD hänsyn till att gärningspersonen själv lämnat uppgifter om resorna som företogs vid de olika smugglingstillfällena. Någon strafflindring i form av sänkt straff utdömdes inte, dock stannade påföljden vid 10 års fängelse trots att HD menade att straffet inte borde understiga denna nivå. Det kan därmed sägas att gärningspersonens medverkan medförde att straffet inte skärptes ytterligare.²²³

Jag menar att detta fall inte är att hänföra till frivillig angivelse utan ska ses som medverkan vid utredningen av brottet. Det gärningspersonen gjorde var att klarlägga olika resor kopplade till smugglingen, men jag vill inte benämna det som frivillig angivelse av de brotten. Det framgår av domen att gärningspersonen i de inledande förhören uppgav andra uppgifter än i de senare förhören och vid huvudförhandlingen (då hen medgav vissa omständigheter).²²⁴ Som jag förstår det så var det först när handlingar påträffades under förundersökningen, som visade att gärningspersonen befunnit sig på olika platser som kunde knytas till brotten, som gärningspersonen började medverka. Denna teori har stöd i förarbeten där det anges att gärningspersonen lämnat uppgifter

---

²²¹ Fallet omnämns bl.a. under rubriken för frivillig angivelse i SOU 2012:34 band 3 s. 203, samt i kapitlet om frivillig angivelse i ÅGREN s. 146.

²²² Denna strafflindringsgrund återfinns numera i 29 kap. 5 § 6 p. BrB. Vid domen fanns bestämmelsen i 29 kap. 5 § 4 p.

²²³ Se även SOU 2005:117 s. 70 och ÅGREN s. 146.

²²⁴ Se även ÅGREN s. 146.

först efter det att misstanke mot hen uppstått.²²⁵ En annan uppfattning återges i Påföljdsutredningens betänkande²²⁶, där det anges att gärningspersonen genom att berätta om resorna avslöjade andra tillfällen av smuggling utöver det tillfälle då gärningspersonen greps.²²⁷

Påföljdsutredningen refererar dock till rättsfallet när praxis nämns som styrker att medverkan redan beaktats som strafflindring med stöd av dåvarande 29 kap. 5 § 8 p. BrB.²²⁸ Min tolkning blir härmed att Påföljdsutredningen inte bestämt ansett att gärningspersonens lämnande av uppgifter i fallet var självklart att betrakta som en frivillig angivelse. Av domen går det inte att utläsa huruvida gärningspersonens uppgifter lämnats före eller efter misstanke uppstått, vilket även Ågren framför.²²⁹ Om uppgifterna lämnats före misstanke uppstod ska det ses som frivillig angivelse enligt dåvarande 29 kap. 5 § 3 p. BrB²³⁰, och med tanke på att medverkan inte fanns som strafflindringsgrund vid tiden för målet borde dåvarande 29 kap. 5 § 8 p. BrB tillämpats om uppgifterna lämnats efter misstanke uppstått.²³¹

3.3.2 Bestämmelsens framväxt

BRU diskuterade redan i sitt slutbetänkande huruvida en gärningspersons medverkan vid utredningen av sin egen brottslighet möjligen kunde korta utredningstiden och förenkla domstolshandläggningen i målet.²³² Beredningen uttryckte att de ville skapa en möjlighet att tillvarata en gärningspersons vilja att bidra till utredningen av brottet.²³³ Genom en sådan möjlighet skulle både brottsutredningen och lagföringen av brottet kunna effektiviseras och resurser

---

²²⁵ Se SOU 2005:117 s. 70 och prop. 2014/15:37 s. 9. Se även FORSSMAN s. 137.

²²⁶ Betänkandet återfinns i SOU 2012:34.

²²⁷ Se SOU 2012:34 band 3 s. 203.

²²⁸ Se SOU 2012:34 band 3 s. 223. Bestämmelsen finns numera i 29 kap. 5 § 9 p. BrB

²²⁹ Se ÅGREN s. 146.

²³⁰ Vid tiden för fallet fanns bestämmelsen i 29 kap. 5 § 3 p. BrB. Numera finns bestämmelsen i 29 kap. 5 § 5 p. BrB.

²³¹ Se ÅGREN s. 146.

²³² Se SOU 2005:117 s. 13.

²³³ Se SOU 2005:117 s. 65.

läggas på andra utredningar, menade beredningen.²³⁴ Vidare påpekade beredningen att det inte vore främmande för det svenska rättssystemet att ta hänsyn till en gärningspersons medverkan vid brottsutredningen vid straffmätningen och påföljdsvalet.²³⁵ Medverkan kan liknas en aning vid frivillig angivelse – att en gärningsperson lämnar uppgifter om andra brott än det som hen misstänks för.²³⁶ Dessutom har domstolen i NJA 1991 s. 255 och NJA 2008 s. 359 beaktat att den misstänkte bidragit med uppgifter i utredningen. Medverkan beaktas även i grannländerna Danmark, Norge och Finland.²³⁷

BRU:s huvudargument för att medverkan vid brottsutredningen skulle införas som billighetsskäl var att gärningspersonens medverkan kunde leda till effektivare brottsutredningar och snabbare avgöranden. Gärningspersonens möjlighet till strafflindring ansågs skapa incitament att medverka. Genom snabbare avgöranden kunde de brottsutredande myndigheternas resurser läggas på mer komplicerade brott och dessutom finns det ett kriminalpolitiskt värde i att påföljden utdöms i nära samband med brottet.²³⁸

Det förslag som senare lades fram av Påföljdsutredningen skiljer sig från BRU:s slutbetänkande i flera delar, men framför allt att den nya strafflindringsgrunden inte presenteras utifrån ett processekonomiskt perspektiv. Påföljdsutredningen framförde att deras förslag inte utgår, såsom BRU:s slutbetänkande, från att bidra med ett resurseffektivt förfarande utan att billighets-skälen ska motiveras av humanitetshänsyn.²³⁹ Som tidigare nämnts är billighets-skälen motiverade av att det vore orättfärdigt att inte tillmäta gärningspersonens personliga förhållanden något värde vid påföljdsbestämningen. Påföljdsutredningen menade att detta argument är bärande för en reglering kring medverkan, och inte effektivitetshänsyn.²⁴⁰

---

²³⁴ Se SOU 2005:117 s. 65.

²³⁵ Se SOU 2005:117 s. 14 f.

²³⁶ Ibid.

²³⁷ Se SOU 2005:117 s. 15.

²³⁸ Se SOU 2005:117 s. 78 f.

²³⁹ Se SOU 2012:34 band 3 s. 197 och se även ÅGREN s. 154.

²⁴⁰ Se SOU 2012:34 band 3 s. 221.

3.3.3 Medverkan – ett frivilligt val

Medverkan vid brottsutredningen ska inte ställas gentemot gärningspersonens rätt till tystnad och rätt att inte belasta sig själv enligt art. 6 EKMR. Medverkan ska ske frivilligt och det är enligt 23 kap. 12 § RB förbjudet att den brottsutredande myndigheten genom exempelvis hot, tvång eller löften om förmånligare behandling framkallar bekännelser, uttalanden eller förmår gärningspersonen att medverka och belasta sig själv.²⁴¹ Bestämmelsen i 23 kap. 12 § RB syftar till att säkerställa att de uppgifter som lämnas vid ett förhör sker frivilligt och utan påtryckningar. Ytterligare ett syfte med bestämmelsen är att det inte ska vara möjligt för den misstänkte att förhandla sig till ett lindrigare straff.²⁴² När en person som skäligen är misstänkt för brott underrättas om misstanken ska personen också, enligt 12 § FUK, uppmärksammas på sin rätt att inte behöva yttra sig över misstanken och inte heller i övrigt behöva medverka till utredningen av sin egen skuld.

Hur får en misstänkt information om att relevant medverkan kan aktualisera strafflindring? Några remissinstanser menade att den misstänkte borde informeras om att medverkan kunde möjliggöra strafflindring.²⁴³ Ett annat förslag var att införa en bestämmelse i 20 § FUK som innebar att det i förundersökningsprotokollet skulle anges hur den misstänkte informerats om möjligheten till strafflindring genom medverkan.²⁴⁴ Regeringen menade att inget hindrar att information om möjligheten till strafflindring lämnas till den misstänkte, det skulle inte stå i strid med bestämmelsen i 23 kap. 12 § RB.²⁴⁵ Dock skulle informationen endast ses som en upplysning av gällande rätt, och eftersom

---

²⁴¹ Se även SOU 2012:34 band 3 s. 219.

²⁴² Se SOU 2005:117 s. 57 f. och SOU 2012:34 band 3 s. 219.

²⁴³ Se prop. 2014/15:37 s. 24. Remissinstanserna var här Hovrätten över Skåne och Blekinge och Östersunds tingsrätt.

²⁴⁴ Se prop. 2014/15:37 s. 24. Förslaget kom från Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet. I förundersökningsprotokollet skulle det anges exakt vad som sades och vem som närvarade. Det skulle genom den detaljerade beskrivningen av situationen då uppgifter lämnats inte finnas tvivel kring om gärningspersonen befann sig i en pressad situation, eller lämnat felaktiga uppgifter på grund av missförstånd (se a. prop. s. 24).

²⁴⁵ Se prop. 2014/15:37 s. 25.

det är domstolens sak att bedöma om strafflindring är aktuellt menade regeringen att det inte fanns behov att införa någon bestämmelse av nyss nämnda slag i FUK.²⁴⁶

Regeringen menade att ansvaret för att uppmärksamma domstolen på att någon strafflindringsgrund bör tillämpas i målet ligger på parterna, framför allt på försvaret och den tilltalade.²⁴⁷ BRU föreslog att det i förundersökningsprotokollet skulle antecknas huruvida gärningspersonen medverkat och på vilket sätt.²⁴⁸ Flera remissinstanser invände mot förslaget, och regeringen menade att sådana anteckningar inte skulle fylla någon funktion eftersom det enligt gällande rätt ska antecknas vad som sagts i förhör, och vad som i övrigt haft betydelse för utredningen av målet i förundersökningsprotokollet.²⁴⁹ Eventuell medverkan skulle därmed antecknas i förundersökningsprotokollet redan innan bestämmelsen om medverkan trädde ikraft.²⁵⁰

Som tidigare anfört kan bestämmelsen om billighetsskäl endast tillämpas i mildrande riktning, vilket innebär att om gärningspersonen väljer att inte medverka ska detta inte leda till en strängare påföljd än vad som utdöms enligt gällande påföljdsbestämmningsregler.²⁵¹ Regeringen framhöll att införandet av medverkan som grund för strafflindring inte på något sätt skulle innebära att gärningspersonen åläggs skyldighet att bidra till utredningen eller yttra sig om sin skuld.²⁵²

---

²⁴⁶ Se prop. 2014/15:37 s. 25.

²⁴⁷ Ibid.

²⁴⁸ Se SOU 2005:117 s. 82.

²⁴⁹ Se prop. 2014/15:37 s. 25. Remissinstanserna var här Åklagarmyndigheten, Ekobrottsmyndigheten och Sveriges advokatsamfund. Bestämmelserna som avses är 20 och 22 §§ FUK.

²⁵⁰ Se prop. 2014/15:37 s. 25.

²⁵¹ Se a. prop. s. 19.

²⁵² Ibid.

3.3.4 Bakomliggande syften

En genomgående tanke som presenteras i förarbeten angående bestämmelsen om medverkan är att medverkan i brottsutredningen ger uttryck för gärningspersonens ansvarstagande och ånger, samt vilja att göra rätt för sig.²⁵³ Till skillnad från frivillig angivelse, där både Ågren och jag drog slutsatsen att det inte krävs att gärningspersonen faktiskt ångrar sig för att strafflindring ska komma i fråga, verkar lagstiftaren vara av annan uppfattning när det gäller medverkan.

Påföljdsutredningen uttryckte att en förutsättning för strafflindring borde vara att gärningspersons medverkan objektivt sett visat på ansvarstagande och ånger.²⁵⁴ Vidare uttrycktes att det vore rimligt och motiverat att en gärningsperson som medverkat vid brottsutredning och vars handlande visat på ansvarstagande och ånger belönas vid påföljdsbestämningen.²⁵⁵

BRU menade dock att strafflindring utgjorde ett incitament för gärningspersonen att medverka, vilken i sin tur leder till mer effektiva brottsutredningar och snabbare domstolshandläggningar.²⁵⁶ Beredningen uttryckte vidare att den strafflindring som sedermera utdöms bör vara påtaglig för att fungera som ett incitament. Dock skulle det inte gå att bestämma medverkans betydelse i varje enskilt fall. Visserligen krävs det att gärningspersonens medverkan är tillräckligt omfattande, men omfattningen kan skiljas åt i olika mål beroende på olika omständigheter.²⁵⁷

Regeringen ansåg att både BRU:s synsätt angående effektivare brottsutredningar och Påföljdsutredningens uttryck om medverkan som ett sätt att visa ansvarstagande och ånger utgjorde skäl att möjliggöra att medverkan vid

---

²⁵³ Se SOU 2005:117 s. 81, SOU 2012:34 band 3 s. 222 och prop. 2014/15:37 s. 1.

²⁵⁴ Se SOU 2012:34 band 3 s. 222 och ÅGREN s. 154.

²⁵⁵ Se SOU 2012:34 band 3 s. 223.

²⁵⁶ Se SOU 2005:117 s. 79.

²⁵⁷ Se SOU 2005:117 s. 85.

brottsutredningen kan leda till strafflindring.²⁵⁸ Regeringen menade att deras argument visade att medverkan kan motiveras utifrån flera utgångspunkter.²⁵⁹

Regeringen förklarade vidare skillnaden mellan BRU:s och Påföljdsutredningens förslag angående medverkan som strafflindringsgrund. BRU menade att det för strafflindring skulle krävas att gärningspersonen lämnade uppgifter av väsentlig betydelse för brottsutredningen, därmed krävdes viss kvalitet för att medverkan skulle tillmätas betydelse.²⁶⁰ Påföljdsutredningen menade däremot att gärningspersonens syfte med medverkan var det väsentliga. Utifrån objektivt konstaterbara förhållanden skulle det vara möjligt att uppfatta gärningspersonens medverkan som en vilja att ta ansvar för brottet och en insikt om att gärningen var fel. Påföljdsutredningen menade att gärningspersonen genom sin medverkan i utredningen framstod som mindre klandervärd vilket borde beaktas vid påföljdsbestämningen.²⁶¹

Regeringen anförde att det i praktiken inte borde vara någon större skillnad mellan omfattningen av en gärningspersons medverkan och dennes vilja att ta ansvar för brottet.²⁶² Med andra ord – om gärningspersonen verkligen ångrar sig och vill ta ansvar för den brottsliga gärningen är personen också mer villig att lämna uppgifter som väsentligen kan hjälpa utredningen.

---

²⁵⁸ Se prop. 2014/15:37 s. 14.

²⁵⁹ Se a. prop. s. 14. Regeringen menade därmed att både strafflindring som incitament för att medverka, som i sin tur kan leda till effektivare brottsutredningar, samt medverkan som tecken på ansvarstagande och ånger var välgrundade skäl för att strafflindring för medverkan kan tänkas vara aktuellt att införa. Jag kan se det som olika saker – att gärningspersonen väljer att medverka för att vilja ställa till rätta efter sig, eller att gärningspersonen medverkar för att erhålla strafflindring. Dessa olika motiv till medverkan menar jag är motstående till varandra. Visserligen kan det vara så att en gärningsperson som medverkar för att ta ansvar för sin gärning också har i åtanke att det i sin tur kan leda till strafflindring. Jag menar att detta inte är ett helhjärtat sätt att vilja ställa till rätta efter sig, om huvudsyftet med medverkan är att erhålla strafflindring.

²⁶⁰ Se prop. 2014/15:37 s. 20.

²⁶¹ Ibid.

²⁶² Ibid.

Vidare uttryckte regeringen att en gärningsperson som väljer att medverka vid utredningen av sitt eget brott typiskt sett ger uttryck för ett avståndstagande från den brottsliga gärningen.²⁶³ Därmed borde bedömningen av om strafflindring blir aktuellt för gärningspersonens medverkan ta sin utgångspunkt i hur omfattande medverkan varit, och inte utifrån vilket syfte gärningspersonen hade att medverka.²⁶⁴ Regeringen anslöt sig till den formulering av bestämmelsen som BRU presenterade.²⁶⁵

3.3.5 Närmare om åsikter om medverkan och dess syfte

3.3.5.1 Lagrådets yttrande angående medverkan

Lagrådet ansåg att utformningen av bestämmelsen snarare främjade effektivitetsskäl än humanitetshänsyn, vilket inte var förenligt med hur bestämmelsen om billighetsskäl i övrigt är utformad.²⁶⁶ Lagrådet jämförde motiveringen till bestämmelsen om medverkan med hur lagstiftaren motiverat frivillig angivelse, och anförde att det väsentliga vid frivillig angivelse var själva angivelsen och inte att den brottsutredande myndighetens arbete underlättades.²⁶⁷

Vid medverkan däremot är det väsentliga att utredningsarbetet påskyndats eller underlättats.²⁶⁸ Eventuell strafflindring ska utdömas med beaktande av hur mycket utredningen underlättats, vilket med andra ord är beroende av omfattningen av gärningspersonens medverkan samt kvaliteten härav.²⁶⁹ Lagrådet ansåg att bestämmelsens utformning stred mot systematiken i 29 kap. BrB eftersom den skulle styras av effektivitetsskäl.²⁷⁰

---

²⁶³ Se prop. 2014/15:37 s. 20.

²⁶⁴ Ibid.

²⁶⁵ Se a. prop. s. 15. Formuleringen i 29 kap. 5 § 5 p. BrB lyder ”om den tilltalade frivilligt angett sig eller lämnat uppgifter som är av väsentlig betydelse för utredningen av brottet”. Den formulering Påföljdsutredningen föreslog var ”om den tilltalade frivilligt angett sig, eller genom att erkänna eller på annat sätt medverkat till utredningen av det egna brottet”.

²⁶⁶ Se Lagrådets yttrande 2014-10-08 s. 3 f. (Lagrådets yttrande finns som bilaga 8 i prop. 2014/15:37 s. 54).

²⁶⁷ Se Lagrådets yttrande 2014-10-08 s. 4.

²⁶⁸ Se Lagrådets yttrande 2014-10-08 s. 3.

²⁶⁹ Ibid.

²⁷⁰ Ibid.

Regeringen bemötte Lagrådets kritik och anförde att bestämmelsen om medverkan motiveras av flera skäl.²⁷¹ Likt tidigare anført menade regeringen att gärningspersonens ansvarstagande och ånger rimligen bör beaktas vid påföljdsbestämningen, vilket också är förenligt med billighetsskälens syfte.²⁷² Ordningen med medverkan öppnar upp för effektivare brottsutredningar, alltså är bestämmelsen inte enbart motiverad av effektivitetshänsyn enligt regeringen.²⁷³ Regeringen anförde att uppgifterna som lämnas vid medverkan kräver viss kvalitet eftersom billighetsbestämmelsen ska tillämpas försiktigt.²⁷⁴ För att strafflindring ska aktualiseras behöver medverkan vara tillräckligt omfattande och kvalitativ, eftersom det normalt bör ske en påtaglig justering vid påföljdsbestämningen.²⁷⁵ Regeringen menade att kravet för medverkan ligger på samma nivå som övriga billighetsskäl och exemplifierar bland annat med att det måste vara en *allvarlig kroppsskada* för att strafflindring ska aktualiseras enligt 29 kap. 5 § 1 p. BrB.²⁷⁶ Lagrådets uppfattning om att bestämmelsen om medverkan främst styrs av effektivitetsskäl var ingen uppfattning regeringen delade.²⁷⁷

3.3.5.2 Ågrens åsikt angående medverkan

Ågren framförde, innan lagändringen trädde ikraft, att medverkan passar väl in bland billighetsskälerna och likt exempelvis frivillig angivelse ger uttryck för gärningspersonens ansvarstagande.²⁷⁸ Han menade vidare att det inte finns några skäl att skilja mellan den möjlighet till strafflindring som finns då en gärningsperson väljer att medverka efter brottsmisstanke uppstått och då gärningspersonen frivilligt angett sig.²⁷⁹ Ågren påpekade dock att bestämmelsen inte bör motiveras av effektivitetsskäl, så som BRU menat.²⁸⁰ Han menade att

---

²⁷¹ Se prop. 2014/15:37 s. 21.

²⁷² Ibid.

²⁷³ Ibid.

²⁷⁴ Ibid.

²⁷⁵ Ibid. Se även resonemang om att billighetsbestämmelsen bör tillämpas försiktigt i kap. 3.1.2 [Billighetsbestämmelsens tillämpning och förändring](#).

²⁷⁶ Se prop. 2014/15:37 s. 21.

²⁷⁷ Ibid.

²⁷⁸ Se ÅGREN s. 154.

²⁷⁹ Ibid.

²⁸⁰ Se a. a. s. 155.

effektivare brottsutredningar inte ska relateras till billighets-skälen som har med gärningspersonen och omständigheter hänförliga till brottet att göra.²⁸¹

Ågren anförde vidare att han var kritisk till att strafflindring var förknippat med gärningspersonens ånger, eftersom det för domstolen är nästintill omöjligt att utreda vad en person verkligen haft för motiv att medverka.²⁸² Ågren kunde hålla med om att gärningspersonens agerande i vissa situationer kan tala för ett ansvarstagande, men menade att detta inte behöver betyda att gärningspersonen faktiskt ångrar sig. Att automatiskt anse att ett visst handlande ger uttryck för en känsla var något Ågren inte ställde sig bakom, varför han inte ansåg det vara lämpligt att som förutsättning för strafflindring kräva att gärningspersonen ångrar sig.²⁸³

3.3.5.3 Falska erkännanden som följd av medverkan

Vid flera tillfällen under bestämmelsen om medverkans framväxt framfördes tankar om att strafflindring för medverkan öppnar upp för falska erkännanden och felaktigt lämnade uppgifter.²⁸⁴ Regeringen ansåg dock att risken för falska erkännanden och felaktiga uppgifter är låg eftersom det handlar om medverkan vid utredning av gärningspersonens egen brottslighet, och inte annans brottslighet.²⁸⁵ Det påpekades dock att medverkan inte ska medföra att utredningen inte når upp till samma beviskrav som övriga brottsutredningar,

---

²⁸¹ Se ÅGREN s. 159.

²⁸² Se a. a. s. 155.

²⁸³ Se a. a. s. 155 där Ågren även förde ett intressant resonemang om en gärningspersons faktiska möjlighet att medverka vid brottsutredningen. Han menade att en strafflindringsgrund som avser medverkan är fördelaktigt för personer som är mentalt friska, har förmågan att tala och är socialt kompetenta. För personer som har psykiska problem eller är rädda för att uttala sig kommer bestämmelsen kanske verka åt andra hållet, och skapa situationer av press och förväntan på gärningspersonen att denne ska medverka. Jag tycker att resonemanget är intressant och aktuellt i tiden. Det skulle kunna bli så att bestämmelsen om medverkan endast innebär en möjlighet till strafflindring för en del av alla möjliga gärningspersoner, vilket kan tyckas diskriminerande. Samma resonemang kan visserligen föras kring bestämmelsen om frivillig angivelse – att endast de personer som har mod och förmåga att tala om vad de gjort kan erhålla strafflindring. Eftersom bestämmelsen i 29 kap. 5 § BrB endast ska tillämpas i mildrande riktning föreligger åtminstone inte risk för straffskärpning. Bestämmelsen kanske endast bör ses som en positiv möjlighet för gärningspersonen.

²⁸⁴ Se prop. 2014/15:37 s. 15 ff. Flera remissinstanser så som Rikspolisstyrelsen, Brå, Örebro tingsrätt och Vänersborgs tingsrätt uttryckte oro härom.

²⁸⁵ Se prop. 2014/15:37 s. 18.

varför riktigheten av gärningspersonens lämnade uppgifter ska kontrolleras precis som i övriga mål.²⁸⁶ Regeringen framhöll vidare att gärningspersonen har rätt att när som helst under processen ta tillbaka sitt erkännande, vilket gör att utredningen måste stödjas på även andra omständigheter för att utgöra tillräcklig grund vid lagföringen.²⁸⁷

3.4 Processekonomiska vinster vid frivillig angivelse och medverkan vid brottsutredningen

Kapitlet behandlar möjliga processekonomiska vinster som uppkommer när gärningspersonen väljer att frivilligt ange sig eller medverka vid sin egen brottsutredning. Eftersom de processekonomiska vinsterna kan vara snarlika vid frivillig angivelse respektive medverkan behandlas de i samma kapitel för att undvika upprepning.

3.4.1 Vid förundersökning

En gärningspersons frivilliga angivelse respektive medverkan vid brottsutredningen kan vid olika stadier förkorta brottmålsprocessen. Ett av syftena med förundersökningen, att utreda vem som kan misstänkas för brottet, kan vid ett trovärdigt frivilligt angivande anses avklarat utan närmare utredning. Medverkan som innebär att omständigheter klarläggs som annars skulle kräva mycket utredning av den brottsutredande myndigheten kan vara resursbesparande.²⁸⁸ Det är också möjligt att bevisningen i målet inte behöver vara lika omfattande för att åklagaren ska kunna fatta beslut om åtal om gärningspersonen erkänner brott eller medverkar vid utredningen.²⁸⁹

---

²⁸⁶ Se prop. 2014/15:37 s. 18 f.

²⁸⁷ Ibid.

²⁸⁸ Se SOU 2005:117 s. 65 och prop. 2014/15:37 s. 14.

²⁸⁹ Jfr. EKELÖF M.FL. 2011 s. 105.

I NJA 1999 s. 561 om mened anmälde den ena gärningspersonen, här kallad A, att hen lämnat oriktiga uppgifter under ed dagen efter att domen meddelades i målet. A åtalades för anstiftan till mened, eftersom hen ansågs ha förmått den andra gärningspersonen, här kallad B, att begå mened. B erkände brottet, vilket fick stöd av övriga omständigheter i utredningen och åtalet ansågs styrkt. A bestred däremot ansvar för brott. Tingsrätten ansåg dock att det stod klart att hen var skyldig till brottet anstiftan till mened, varvid domskälen fokuserades på relevant och tillräckligt ingripande påföljd.²⁹⁰ Det frivilliga angivandet från A blev enligt min uppfattning inte att betrakta som ett erkännande av brott.²⁹¹ Utredningen i målet begränsades eftersom angivelsen fick stöd av övriga omständigheter i målet.

I tidigare nämnda NJA 2008 s. 359 möjliggjorde gärningspersonernas medverkan att alla brott i målet kunde upplaras, och tillgripet gods återfanns. Även sådan medverkan vid brottsutredningen som inte är relevant nog för att aktualisera strafflindring kan innebära processekonomisk vinst.²⁹² Det kan exempelvis vara så att en gärningsperson som medverkar inte behöver kallas till så många förhör, om relevanta uppgifter framläggs tidigt.

Summariska förfaranden så som åtalsunderlåtelse och strafföreläggande kan aktualiseras om påföljden för det aktuella brottet bedöms stanna vid böter eller villkorlig dom.²⁹³ Eftersom det krävs att utredningen är så fullständig att det är klarlagt att den misstänkte begått brottet behöver den frivilliga angivelsen respektive medverkan i brottsutredningen troligtvis innehålla ett erkännande av brottet eller ett vitsordande av de faktiska omständigheterna för brottet. Summariska förfaranden öppnar upp för processekonomisk vinst,

---

²⁹⁰ I målet överklagades endast påföljdsfrågan till hovrätten och sedan HD, varvid skuldfrågan inte diskuterades vidare, se NJA 1999 s. 561.

²⁹¹ Se mer om vad ett erkännande innefattar i kap. 4.1.4 [Innebörden av ett erkännande](#).

²⁹² Se prop. 2014/15:37 s. 21.

²⁹³ Se kap. 2.2.2 [Åtalsunderlåtelse](#) och 2.2.3 [Strafföreläggande](#).

som tidigare redogjorts för, exempelvis genom att rättegång inte behöver hållas.²⁹⁴ Tillämpningen av summariska förfaranden vid straffliindringsgrundernas åberopande är dock inte självklar, se mer i kap. 3.5 [Förhållandet mellan straffliindring och strafföreläggande](#).

3.4.2 Vid huvudförhandling

Det är vidare möjligt att en gärningsperson som frivilligt anger sig eller medverkar vid brottsutredningen inte begär att huvudförhandling ska hållas i målet, vilket möjliggör att rätten kan meddela dom enligt 45 kap. 10 a § RB. Brottet bör då vara mindre allvarligt eftersom böter ska anses vara en tillräckligt ingripande påföljd, och utredningen i målet tillräcklig.

Om brottet är av allvarligare slag och huvudförhandling därmed behöver hållas kan processen ändå snabbas upp vid ett frivilligt angivande eller medverkan. Gärningspersonens inställning kan vara att hen erkänner brott, såvida det inte är fråga om en frivillig angivelse som endast avser gärningen och inte dess brottsliga karaktär (så som i menedsfallet) eller medverkan som endast klagjort omständigheter i fallet. Vid erkännande kan domskälen förkortas, och i vissa fall kan dom i förenklad form enligt 30 kap. 6 § RB meddelas.

3.4.3 Vid påföljdsbestämning

Processekonomisk vinst kan även förekomma vid påföljdsbestämningen. Om en frivillig angivelse eller relevant medverkan beaktas vid straffmätningen och medför straffliindring kan ett längre fängelsestraff förkortas.²⁹⁵ Processekonomi yttrar sig då i att samhällets resurser besparas när gärningspersonen inte behöver vara frihetsberövad lika länge, eller inte frihetsberövad alls. I målet RH 2007:77 angående narkotikabrott medförde gärningspersonens fri-

---

²⁹⁴ Se mer om förhållandet mellan straffliindring och strafföreläggande i kap. 3.5 [Förhållandet mellan straffliindring och strafföreläggande](#).

²⁹⁵ Se BERGEKE & HEIDENBORG s. 219.

villiga angivelse och agerande efter brottet sådan strafflindring att presumtionen för fängelse bröts.²⁹⁶ Påföljden bestämdes i målet till villkorlig dom och samhällstjänst.

I vissa fall leder en frivillig angivelse inte till strafflindring vid påföljdsbestämningen, som i tidigare nämnda NJA 1989 s. 870 angående försök till rån, men angivelsen kan påverka den processekonomiska vinsten ändå. I nyss nämnda mål (NJA 1989 s. 870) kan det sägas vara en processekonomisk vinst att den ena gärningspersonen frivilligt angav sig, då polisen inte behöver lägga resurser på att spåra en eventuell gärningsperson.

3.5 Förhållandet mellan strafflindring och strafföreläggande

Tillgodoses gärningspersonens möjlighet till strafflindring om hen har frivilligt angett sig eller medverkat vid brottsutredningen när ett strafföreläggande döms ut? Åligger det åklagaren att beakta billighetsskäl inom den föreslagna påföljden?

Enligt bestämmelsen i 29 kap. 5 § BrB är det rätten som ska beakta eventuella uppräknade omständigheter i paragrafen som kan medföra lindrigare straff. I förarbeten har angivits att mål som innehåller omständigheter som anges i bland annat 29 kap. 5 § BrB bör vara föremål för domstolsprövning, såvida inte påföljdsbestämningen är uppenbar.²⁹⁷ Anledningen härtill är att det krävs viss stadga i påföljdspraxis för att åklagaren ska kunna utfärda strafföreläggande.²⁹⁸

---

²⁹⁶ Se även BERGEKE & HEIDENBORG s. 47 där författarna påpekar att billighetsskäl kan medföra att fängelsepresumtionen bryts i mål där det slutliga straffmättningsvärdet understiger ett år för ett brott med tidigare straffvärde över ett år.

²⁹⁷ Se prop. 1994/95:23 s. 100, prop. 1996/97:8 s. 20 och SOU 2005:117 s. 104.

²⁹⁸ Se prop. 1994/95:23 s. 100 och EKELÖF M.FL. 2011 s. 288.

De flesta brott som aktualiserar strafföreläggande är enligt Åklagarmyndigheten så kallade ”normalbrott” där ett ”normalstraff” bestäms utifrån praxis.²⁹⁹ Om däremot osäkerhet råder kring påföljdsbestämningen för brottet och praxis saknas bör åtal väckas.³⁰⁰ Enligt Ekelöf m.fl. bör strafföreläggande inte utfärdas om gärningspersonen till sitt godkännande av föreläggandet framför ett krav om straffnedsättning.³⁰¹

BRU har i sitt slutbetänkande framfört att åklagare borde ges ökat handlingsutrymme vad gäller påföljdsbestämningen, för att bestämmelser så som medverkan vid brottsutredningen ska få större betydelse i brottmålsprocessen.³⁰²

---

²⁹⁹ Se ÅKLAGARMYNDIGHETEN RättsPM 2015:4 s. 19 f.

³⁰⁰ Ibid.

³⁰¹ Se EKELÖF M.FL. 2011 s. 288 not 36.

³⁰² Se SOU 2005:117 s. 110 f.

4 Erkännande

I följande kapitel belyses erkännandets funktion i straffprocessen. Det förs en ingående diskussion om begreppet erkännandes innebörd, samt hur erkännandet figurerar som en del av strafflindringsgrunderna frivillig angivelse och medverkan. Det diskuteras vilka processekonomiska vinster som kan göras när erkännanden förekommer i straffprocessen samt hur erkännanden bevisvärderas och prövas. Sist i kapitlet lyfts ett förslag från BRU fram angående möjliga effektivitetsvinster i straffprocessen. Likt tidigare i uppsatsen kommenterar jag vissa delar av materialet där jag menar att det finns anledning till analys.

4.1 Begreppsdefinition

Ordet erkänna kan innebära flera olika saker och är många gånger beroende av sammanhanget som ordet används i. Forssman menar att ett erkännande i brottmål innebär att jakande besvara en fråga om ett förhållandes verklighet.³⁰³ Definitionen som används i denna uppsats handlar inte om att erkänna andra personers egenskaper, att erkänna ett emottagande av exempelvis en gåva, eller att erkänna att vädret vanligtvis är dåligt en viss årstid.³⁰⁴ Erkännandet tar här sikte på att en gärningsperson medger en omständighet som för henne/honom är ofördelaktig.³⁰⁵

4.1.1 Rekvisitet viss omständighet

Att erkännandet ska avse ”viss omständighet” anges i 35 kap. 3 § första stycket RB. Nyss nämnda bestämmelse, 35 kap. 3 § RB, anger i andra stycket att rätten har att pröva vilken verkan parts erkännande har som bevis i mål där

---

³⁰³ Se FORSSMAN s. 85.

³⁰⁴ Se även a. a. s. 86.

³⁰⁵ Se även NJA II 1943 s. 447, FORSSMAN s. 86 och EKELÖF M.FL. 2009 s. 66.

förlikning om saken inte är tillåten. I brottmål gäller därmed inte, som i förlikningsbara mål, att vad en part erkänt ska gälla mot parten och att vidare bevisning angående den erkända omständigheten betraktas som överflödig.³⁰⁶

Vad gäller uttrycket att ”viss omständighet” kan erkännas avses med omständighet ett rättsfaktum eller ett bevisfaktum.³⁰⁷ Forssman uttrycker det som att omständigheten ska avse ”ett konkret sakförhållande” samt att erkännandet innebär att gärningspersonen inte har något emot att omständigheten utgör en grund för domen i målet.³⁰⁸ Det räcker visserligen inte att gärningspersonen erkänt en omständighet för att den ska ligga till grund för domen i målet. Det krävs att domstolen prövar sanningen i erkännandet, och vid grövre brott krävs det även att erkännandet styrks av andra omständigheter för att vara relevant som bevis.³⁰⁹ Processlagberedningen menade dock att i mål med mindre allvarliga brott kan ett erkännande däremot nå upp till kravet för utredningen och anses vara tillräckligt som bevisning.³¹⁰

4.1.2 Medgivande eller erkännande?

Processlagberedningen betonade att medgivande och erkännande ska skiljas från varandra, eftersom medgivande inte behandlas inom bevisrätten samt innebär ett godkännande av den andra partens anspråk.³¹¹ Forssman menar däremot att i brottmål är det i praktiken inte någon skillnad mellan att en tilltalad erkänner eller medger en gärning.³¹² Han beskriver likt Processlagberedningen att medgivande innebär att svaranden instämmer i kärandens yrkanden, samt att motsatsen till ett medgivande är ett bestridande.³¹³ Skillnaden består i att erkännanden i brottmål eller indispositiva tvistemål endast utgör upplysningskällor och inte binder rätten, så som i ett mål där förlikning är

---

³⁰⁶ Se NJA II 1943 s. 447 och EKELÖF M.FL. 2009 s. 67.

³⁰⁷ Se FITGER M.FL. kommentaren till 35 kap. 3 § RB och EKELÖF M.FL. 2009 s. 67.

³⁰⁸ Se FORSSMAN s. 86.

³⁰⁹ Se NJA II 1943 s. 448.

³¹⁰ Ibid.

³¹¹ Se NJA II 1943 s. 447.

³¹² Se FORSSMAN s. 86.

³¹³ Ibid.

tillåten.³¹⁴ Forssman menar därmed att det inte spelar någon roll om den tilltalade uppger att hen medger åtalet eller om hen erkänner gärningen eftersom rätten måste pröva erkännandet oavsett.³¹⁵

4.1.3 Formkrav för erkännanden

I bestämmelsen, 35 kap. 3 § RB, anges inte när ett erkännande anses föreligga utan endast hur erkännandet hanteras.³¹⁶ Processlagberedningen diskuterade behovet av en föreskrift som uttryckte att en omständighet som inte bestritts skulle betraktas som erkänd.³¹⁷ Beredningen kom dock fram till att en sådan föreskrift kunde leda till oriktiga resultat om motparten inte var uppmärksam vid den andra partens påståenden.³¹⁸ Det bestämdes i stället att rätten fritt har att pröva hur en underlåtenhet att bestrida en omständighet skulle betraktas som ett erkännande.³¹⁹ Fitger m.fl. tillägger att rätten på samma sätt har att pröva innebörden av att en part varken kan erkänna eller förneka en omständighet.³²⁰

Jag menar att fler skäl än endast bristande uppmärksamhet skulle göra en föreskrift av ovan nämnda slag olämplig. En tilltalads rätt till tystnad och rätt att inte belasta sig själv enligt art. 6 EKMR skulle krocka med en sådan föreskrift. Visserligen är rätten till tystnad inte absolut, och domstolen får beakta att en tilltalad är tyst i situationer där bevisningen är stark och en förklaring vore på sin plats.³²¹ BRU anför att det i svensk rätt är förhållandevis ovanligt att en gärningspersons tystnad tillskrivs bevisverkan.³²² Diesen påpekar att

---

³¹⁴ Se FITGER M.FL. kommentar till 35 kap. 3 § RB.

³¹⁵ Se FORSSMAN s. 86.

³¹⁶ Se även FITGER M.FL. kommentar till 35 kap. 3 § RB.

³¹⁷ Diesen menar att detta främst gällde tvistemål, och att det inte är klarlagt vilken bevisverkan en omständighet som inte bestrids skulle få i brottmål, se DIESEN 1993 s. 472 f.

³¹⁸ Se NJA II 1943 s. 447 och FITGER M.FL. kommentar till 35 kap. 3 § RB.

³¹⁹ Se NJA II 1943 s. 447.

³²⁰ Se FITGER M.FL. kommentar till 35 kap. 3 § RB.

³²¹ Se LINDELL s. 33; EKELÖF M.FL. 2009 s. 35 och DIESEN 1993 s. 473.

³²² Se SOU 2005:117 s. 71.

det i mål om grova brott sällan kan tillmätas någon bevisverkan att den tilltalade inte uttalat sig eller besvarar frågor, men att det däremot kan förekomma i mindre allvarliga mål.³²³

Ekelöf m.fl. uttrycker att oskyldighetspresumtionen i art. 6.2 EKMR skyddar en gärningspersons uttalanden från att tolkas som ett erkännande av brottet, om detta inte var vad gärningspersonen avsåg att göra.³²⁴

Av ovanstående information verkar doktrinen samstämmig i att det krävs uttryckligt erkännande från gärningspersonen och att dennes tystnad inte ska tolkas till den misstänktes nackdel. Dock rapporterade Dagens Juridik om ett mål angående våldtäkt, där den misstänkte inte bemött målsägandes SMS med anklagelse om att våldtäkt ägt rum, vilket både tingsrätten och hovrätten i målet ansåg vara ”märkligt”.³²⁵ SMS-konversationen ansågs vara ett starkt stöd till målsägandes berättelse, och både tingsrätten och hovrätten menade att den misstänkte borde bemött anklagelsen om våldtäkt om denna var falsk.³²⁶ Det kan därmed inte med säkerhet sägas att en misstänkts underlåtenhet att bestrida felaktiga uppgifter eller underlåtenhet att uttala sig inte tillmäts bevisverkan enligt min mening.

4.1.4 Innebörden av ett erkännande

Vad ska ett erkännande anses innefatta? Att erkännandet avser en ofördelaktig omständighet beskriver inte huruvida gärningspersonen tagit ställning till om gärningen är brottslig eller om hen underkastar sig ansvar. Olivecrona menar att ett erkännande eller förnekande endast bör avse en gärnings realitet och inte innebära en rättslig kvalificering av gärningen.³²⁷ Forssman menar att Olivecronas uppfattning inte är samstämmig med den innebörd som begreppet erkännande har fått i lagstiftning och praxis.³²⁸ Forssman hämtar stöd från

---

³²³ Se DIESEN 1993 s. 473.

³²⁴ Se EKELÖF M.FL. 2009 s. 150 f.

³²⁵ Se BELLMAN.

³²⁶ Ibid.

³²⁷ Se OLIVECRONA s. 280.

³²⁸ Se FORSSMAN s. 87.

Diesen som anför att ett erkännande ska ses som ett accepterande av åklagarens påstående om brott.³²⁹

I förarbeten till 46 kap. 6 § RB³³⁰ anges att den tilltalade som sin inställning i målet antingen kan erkänna gärningen eller bestrida ansvar.³³¹ Jag tolkar detta uttalande, likt Forssman, som att ett erkännande därmed inbegriper både den aktuella gärningens realitet och ett ansvarstagande i skuldfrågan.³³² Det finns därmed en skillnad mellan den definition av erkännande som Olivecrona använder respektive som presenteras i förarbeten och av Diesen.

Ekelöf m.fl. presenterar en förklaring som både går att hänföra till Olivecronas uppfattning som den i förarbeten och Diesens uppfattning. Ekelöf m.fl. menar att en erkänd gärning innebär att den misstänkte godtar åklagarens gärningspåstående, men detta ska inte sammanblandas med att gärningspersonen accepterar att hen döms för brottet.³³³ Än så länge uppfattar jag denna förklaring som samstämmig med Olivecronas. Ekelöf m.fl. förklarar vidare att gärningspersonen kan bestrida ansvar för brott, och exempelvis mena att gärningen företogs i nödvärn.³³⁴ Den korrekta inställningen ska då sägas vara att gärningen som sådan erkänns, men ansvar bestrids med anledning av att gärningen företogs i nödvärn.³³⁵

Forssman menar att den allmänt rådande definitionen av erkännande innefattar ett ställningstagande i skuldfrågan, varvid han hämtar stöd av Diesen.³³⁶

---

³²⁹ Se FORSSMAN s. 87 och DIESEN 1993 s. 297.

³³⁰ Bestämmelsen beskriver hur en huvudförhandling i brottmål ska genomföras.

³³¹ Se prop. 1986/87:89 s. 235.

³³² Se även FORSSMAN s. 87.

³³³ Se EKELÖF M.FL. 2011 s. 193.

³³⁴ Ibid.

³³⁵ Ibid.

³³⁶ Se FORSSMAN s. 87, där författaren även anger att ett erkännande innefattar därmed både brottets objektiva och subjektiva sida, och utgör ett godtagande av åklagarens gärningsbeskrivning.

Diesen presenterar utöver alternativen erkännande och förnekande att den tilltalade partiellt kan erkänna.³³⁷ Med partiellt erkännande menas att gärningspersonen vitsordar åklagarens beskrivning av händelseförloppet, men hävdar att subjektiv täckning saknas eller att en ansvarsbefriande grund föreligger.³³⁸ Diesen och Forssman menar dock att då gärningspersonens ställningstagande innefattar ett bestridande av ansvar ska det ses som ett förnekande.³³⁹ Det finns därmed bara två alternativ när det gäller den tilltalades inställning – att hen erkänner eller förnekar.³⁴⁰

Av ovanstående diskussion menar jag att partiellt erkännande går att jämföra med den definition av erkännande som både Olivecrona och Ekelöf m.fl. presenterat. En gemensam åsikt jag lyckats utröna angående erkännandet (i Ekelöf m.fl. och Olivecronas mening) respektive det partiella erkännandet (enligt Diesen och Forssman) är att det endast avser riktigheten av åklagarens gärningspåstående, och inte frågan om gärningens brottslighet. Jag upplever att den förklaring av erkännande som presenteras i förarbeten till 46 kap. 6 § RB och av Diesen och Forssman är mer extensiv än den förklaring som Olivecrona och Ekelöf m.fl. presenterar. Diesen och Forssman menar att erkännandet är heltäckande, annars ska det ses som ett förnekande.³⁴¹ Olivecrona och Ekelöf m.fl. menar däremot att gärningspersonens inställning både kan innefatta ett erkännande av gärningen och ett bestridande av ansvar.³⁴²

Min uppfattning är att gärningspersonens inställning antingen ska betecknas som ett erkännande eller ett bestridande av ansvar (ett förnekande), så som förarbeten och Forssman och Diesen uttryckt. Jag menar därmed, i motsats till Olivecrona och Ekelöf m.fl., att ett erkännande och bestridande av ansvar inte bör föreligga samtidigt. I sådana fall bör erkännandet benämnas partiellt

---

³³⁷ Se DIESEN 1993 s. 296 f.

³³⁸ Ibid.

³³⁹ Se DIESEN 1993 s. 296 och FORSSMAN s. 87 f.

³⁴⁰ Ibid.

³⁴¹ Se DIESEN 1993 s. 296 f. och FORSSMAN s. 87 f.

³⁴² Se OLIVECRONA s. 280 och EKELÖF M.FL. 2011 s. 193.

erkännande, för att beteckna att det i praktiken är att hänföra till ett förnekande.³⁴³

Min slutsats av ovanstående diskussion blir därmed att ett erkännande bör definieras som gärningspersonens medgivande av en för honom/henne ofördelaktig omständighet som hen tar ansvar för.³⁴⁴

4.2 Erkännandets funktioner

Ett erkännande kan ha många funktioner beroende på vem det riktas till eller vad det avser.³⁴⁵ I uppsatsens sammanhang vill jag dock mena att ett erkännande kan sägas ha två olika funktioner.

Som ovan beskrivits kan ett erkännande utgöra en del av en frivillig angivelse.³⁴⁶ Det kan också vara ett sätt att medverka i utredningen av brottet.³⁴⁷ Beroende på när i tiden erkännandet avges kan det vara hänförligt till frivillig angivelse, eller till medverkan i brottsutredningen. Om ett erkännande av brott avges innan polisen är medveten om brottet eller gärningspersonen på spåren kan det vara att betrakta som en frivillig angivelse. Om erkännandet däremot erläggs sedan gärningspersonen figurerar som misstänkt i en brottsutredning kan det bli att betrakta som medverkan i brottsutredningen, om uppgifterna är av väsentlig betydelse för utredningen av brottet.

Tidpunkten för erkännandet och erkännandets betydelse blir därmed det som påverkar vilken straffliindringsgrund erkännandet ska hänföras till, om det kan hänföras till någon straffliindringsgrund över huvud taget. Tidpunkten blir

---

³⁴³ Se även DIESEN 1993 s. 296 f. och FORSSMAN s. 87 f.

³⁴⁴ Diskussionen ovan har rört den tilltalades ståndpunkt i huvudförhandlingen (se 46 kap. 6 § RB). Om en gärningsperson exempelvis frivilligt anger sig och därmed erkänner ett brott, bör enligt det nyss förda resonemanget erkännandet innefatta både händelseförloppet och gärningens brottslighet. Ett erkännande som däremot innefattar ett bestridande av gärningens brottslighet eftersom det saknas subjektiv täckning ska därmed ses som ett förnekande.

³⁴⁵ Forssman menar att en bred sociologisk undersökning skulle vara behövlig för att erhålla en förståelse för erkännandets funktion, se FORSSMAN s. 85.

³⁴⁶ Se kap. 3.2.3 [Frivillig angivelse – en form av erkännande](#).

³⁴⁷ Se kap. 3.3 [Medverkan vid brottsutredning](#).

också väsentlig för möjligheten till processekonomisk vinst i brottmålsprocessen. Om erkännandet avges tidigt i processen och brottet inte är av allvarlig art kan förfaranden så som förundersökningsbegränsning, förenklad utredning, åtalsunderlåtelse och strafföreläggande vara aktuella.³⁴⁸ Det kan också vara så att gärningspersonen vid ett erkänt brott inte upplever att det finns anledning att begära huvudförhandling i målet, varvid målet kan avgöras på handlingarna om utredningen tillåter det.³⁴⁹

Vid allvarligare brott där det inte är tillräckligt att målet avgörs på handlingarna, eller då det inte är aktuellt med förundersökningsbegränsning, åtalsunderlåtelse eller strafföreläggande kan ett erkännande få betydelse vid påföljdsbestämningen, om erkännandet antingen avsett en frivillig angivelse eller om det betraktas som medverkan av väsentlig betydelse för utredningen av brottet.³⁵⁰

Ett relevant erkännande kan därmed sägas ha två centrala funktioner; det kan i ett processekonomiskt perspektiv förkorta och snabba på straffprocessen genom bland annat åtalsunderlåtelse eller strafföreläggande, eller så kan erkännandet få betydelse vid påföljdsbestämningen om det är hänförligt till en strafflindringsgrund.

4.2.1 Förekomsten av erkännanden

Hur vanligt förekommande är det att gärningspersonen erkänner den brottsliga gärningen? Forssman menar att erkännanden i brottmål är mycket vanliga.³⁵¹ Han hänvisar bland annat till undersökningar från England och USA där fullständiga erkännanden förelegat i mellan 42 – 76 % av fallen.³⁵² Forssman hänvisar också till undersökningar som utförts vid Lunds tingsrätt

---

³⁴⁸ Se kap. 2.2.1 [Förundersökningsbegränsning](#), kap. 2.2.2 [Åtalsunderlåtelse](#) och kap. 2.2.3 [Strafföreläggande](#). Se även SOU 2017:7 s. 90.

³⁴⁹ Se kap. 2.1.3 [Huvudförhandling i brottmål](#) och 45 kap. 10 a § RB.

³⁵⁰ Se även SOU 2017:7 s. 91.

³⁵¹ Se FORSSMAN s. 98.

³⁵² Ibid. Jag menar att detta inte är representativ statistik för Sverige med tanke på ländernas system med plea bargain – det vill säga ett förfarande där åklagaren och den misstänkte förhandlar kring åtals- och påföljdsfrågan.

1975 och vid två avdelningar på Stockholms tingsrätt 1996 där ungefär 75 % respektive ca 65 % av de tilltalade erkänt.³⁵³ Forssman menar att studierna inte bör ses som vetenskapligt stöd för förekomsten av erkännanden i brottmål i Sverige, men menar ändå att det går att skönja att erkännanden är mycket vanligt här också.³⁵⁴ Forssman påpekar att studien i Stockholm endast avsåg mål som gått till åtal.³⁵⁵ Vidare menar Forssman att under förundersökningen och i mål där åtal inte väcks förekommer erkännanden troligen sällan.³⁵⁶

4.3 Bevisvärdering

Den princip som används inom svensk bevisrätt kallas för den fria bevisprövningens princip.³⁵⁷ Enligt principen råder det inga begränsningar gällande vilken typ av bevis som får presenteras (fri bevisföring), och rätten är inte bunden av några regler när värdet hos det framlagda beviset ska bedömas (fri bevisvärdering).³⁵⁸ Den fria bevisföringen och fria bevisvärderingen är lagfäst genom bestämmelsen i 35 kap. 1 § RB som anger att ”Rätten skall efter samvetsgrann prövning av allt, som förekommit, avgöra, vad i målet är bevisat.”³⁵⁹

Bevisvärdering innebär att rätten ska bedöma värdet av, och därmed skaffa sig en uppfattning om, styrkan av de olika bevis som framlagts i målet.³⁶⁰ Det väsentliga vid bevisvärderingen är att utreda huruvida bevisen i målet når upp till det beviskrav som ställs.³⁶¹

---

³⁵³ Se FORSSMAN s. 98 f. Undersökningen från Stockholms tingsrätt låg rätt i tiden för Forssman, antologin utgavs 1997.

³⁵⁴ Se FORSSMAN s. 99.

³⁵⁵ Ibid.

³⁵⁶ Ibid.

³⁵⁷ Se FORSSMAN s. 99 och EKELÖF M.FL. 2009 s. 26.

³⁵⁸ Ibid.

³⁵⁹ Se även EKELÖF M.FL. 2009 s. 26, där författarna menar att principerna om fri bevisföring och fri bevisvärdering inte framgår av bestämmelsens ordalydelse, men likväl är bestämmelsen ett uttryck för den fria bevisprövningens princip.

³⁶⁰ Se EKELÖF M.FL. 2009 s. 160.

³⁶¹ Ibid.

Bevisvärdering är ett omfattande rättsområde som är styrt av många metoder, i denna uppsats är bevisvärderingen endast av betydelse angående prövningen av erkännande. Innan prövning av erkännande diskuteras följer en kort redogörelse för bevisbörda och beviskrav.

4.3.1 Bevisbörda och beviskrav i brottmål

I brottmål har åklagaren bevisbördan för gärningsbeskrivningen.³⁶² Ekelöf m.fl. menar att åklagaren i många fall inte kan nå upp till det beviskrav som ställs, trots att det finns omständigheter som talar för att gärningspersonen är skyldig till brottet.³⁶³ I sådana fall kan åklagaren antingen välja att inte väcka åtal, eller så meddelar domstolen frikännande dom.³⁶⁴

Ekelöf m.fl. menar att det höga beviskravet utgör ett rättsskydd för den enskilde personen, eftersom det ska förhindra felaktiga domar.³⁶⁵ Det höga beviskravet medför att intresset av ett effektivt brottmålsförfarande får stå tillbaka, vilket är naturligt om utgångspunkten är att det ska förekomma så få felaktigt fällande domar som möjligt.³⁶⁶

Beviskravet i brottmål kan enligt Ekelöf m.fl. formuleras på ett positivt eller negativt sätt.³⁶⁷ Det positiva sättet handlar om att bevisningen ska vara tillräckligt stark, och kan uttryckas som att bevisningen ska vara övertygande eller att åtalet är styrkt.³⁶⁸ Det negativa sättet att uttrycka beviskravet tar sikte på åklagarens påstående om ansvar, och uttrycks vanligen som att gärningspersonens skuld ska vara ställd utom rimligt tvivel.³⁶⁹

---

³⁶² Se EKELÖF M.FL. 2009 s. 150. Bevisbörda är väsentligt då det i ett mål råder osäkerhet kring om ett rättsfaktum föreligger eller inte. Det krävs att den part som har bevisbördan lyckas bevisa faktumet, och bevisningen ska vara starkare än motpartens, så att sannolikheten för partens påstående är högre än alternativet, se EKELÖF M.FL. 2009 s. 78 f.

³⁶³ Se EKELÖF M.FL. 2009 s. 150.

³⁶⁴ Ibid.

³⁶⁵ Ibid.

³⁶⁶ Ibid.

³⁶⁷ Se a. a. s. 151.

³⁶⁸ Ibid. Övertygande bevisning ska föreligga i en objektiv mening och inte övertygande för exempelvis domaren, se EKELÖF M.FL. 2009 s. 151.

³⁶⁹ Se EKELÖF M.FL. 2009 s. 152.

Ekelöf m.fl. diskuterar huruvida beviskravet är lägre vid mindre allvarliga brott i förhållande till grövre mål.³⁷⁰ Ju allvarligare brott som är för handen, desto viktigare är det med riktiga domar, eftersom straffet kan bli högt.³⁷¹ Av den anledningen kan det tänkas att domstolen i mindre allvarliga brott kan sänka beviskravet en aning, men Ekelöf m.fl. menar att beviskravet inte bör sänkas nämnvärt eftersom felaktiga bötesdomar också kan medföra konsekvenser.³⁷² Bevisningen måste i alla fall vara övertygande.³⁷³ Diesen har en annan syn på saken, och menar att beviskravet som sådant inte är lägre utan att utredningen tillåts vara mindre omfattande.³⁷⁴

4.3.2 Prövning av erkännande

Som nämnts tidigare utgör erkännanden i brottmål endast bevisfaktum och är inte bindande för rätten.³⁷⁵ Att en gärningsperson erkänner eller medger åtalet betyder med andra ord inte att den tilltalade bestämmer över processens ramar och åtalet.³⁷⁶ Ekelöf m.fl. menar att rätten måste pröva gärningspersonens erkännandes riktighet eftersom rätten ansvarar för att inga oriktiga domar meddelas.³⁷⁷

Diesen uppställer en ordning för hur rätten ska pröva ett erkännande av den brottsliga gärningen.³⁷⁸ Han menar att rätten först ska pröva om erkännandet verkligen ska betraktas som ett erkännande (med andra ord om gärningspersonen inte vill bestrida ansvar) och sedan pröva om något talar mot erkännandets riktighet.³⁷⁹ Diesen menar att ett erkännande prövas genom att rätten ifrågasätter det, och prövningens syfte är att utröna och ifrågasätta motivet bakom erkännandet.³⁸⁰

---

³⁷⁰ Se EKELÖF M.FL. 2009 s. 154.

³⁷¹ Ibid.

³⁷² Ibid.

³⁷³ Ibid.

³⁷⁴ Se DIESEN 1993 s. 462 och DIESEN 2015 s. 96.

³⁷⁵ Se kap. 4.1.2 [Medgivande eller erkännande?](#). Se även EKELÖF M.FL. 2009 s. 75 och FORSSMAN s. 86.

³⁷⁶ Se EKELÖF M.FL. 2009 s. 74.

³⁷⁷ Se EKELÖF M.FL. 2009 s. 74. Se även DIESEN 2015 s. 93.

³⁷⁸ Se DIESEN 1993 s. 458 och DIESEN 2015 s. 93.

³⁷⁹ Se DIESEN 1993 s. 458 och DIESEN 2015 s. 93. Se även FORSSMAN s. 116 f.

³⁸⁰ Se DIESEN 1993 s. 459 och DIESEN 2015 s. 94. Se även FORSSMAN s. 117.

Många gånger kan erkännandet säkert vara sanningsenligt, men i vissa fall är det oriktigt.³⁸¹ Det finns flera anledningar till att personer lämnar oriktiga erkännanden. Ekelöf m.fl. beskriver att gärningspersonen kanske erkänner för att denne velat skydda en annan person, eller för att gärningspersonen inte förstått åklagarens gärningsbeskrivning.³⁸² Andra anledningar till oriktiga erkännanden kan vara att gärningspersonen lider av psykisk sjukdom, att personen upplevt sig pressad att erkänna i förhör eller att ett eventuellt frihetsberövande påverkar personen att erkänna för att komma ur den besvärande situationen.³⁸³ Av många olika anledningar är det därför av vikt att ett lämnat erkännandes riktighet kontrolleras.³⁸⁴

Även i fall då gärningspersonen tar tillbaka ett lämnat erkännande får det betydelse för rättens bevisvärdering, då återtagandet ska ses som ett bevisfaktum.³⁸⁵ Ekelöf m.fl. menar att två möjliga anledningar till att en gärningsperson återtar ett erkännande är att erkännandet var oriktigt eller att gärningspersonen ändrat sin uppfattning om bevisningen som förekommer i målet.³⁸⁶

Om gärningspersonen erkänt det aktuella brottet tidigt i förundersökningen finns det förklarliga skäl till att utredningen inte är lika omfattande som om personen förnekar brott.³⁸⁷ Diesen menar att det går att slå fast att brottsutredningens kvalitet och omfattning är lägre om brottet är erkänt och högre om brottet förnekas.³⁸⁸ Såväl Ekelöf m.fl. som Diesen påpekar att ett ensamt erkännande i mål med grövre brott inte är tillräckligt som grund för att fastställa gärningspersonens ansvar, om inte erkännandet stöds av annan bevisning i

---

³⁸¹ Se EKELÖF M.FL. 2009 s. 75.

³⁸² Se EKELÖF M.FL. 2009 s. 75. Se även DIESEN 2015 s. 94 f. och FORSSMAN s. 118.

³⁸³ Ibid.

³⁸⁴ Se EKELÖF M.FL. 2009 s. 76.

³⁸⁵ Ibid.

³⁸⁶ Se EKELÖF M.FL. 2009 s. 76. Se även DIESEN 2015 s. 95.

³⁸⁷ Se EKELÖF M.FL. 2009 s. 156.

³⁸⁸ Se DIESEN 1993 s. 297.

utredningen.³⁸⁹ Ett erkännande kan dock anses vara tillräckligt i mål med lindrigare brott.³⁹⁰ Erkännandet kontrolleras då inte utförligt, då det föreligger en presumtion om dess riktighet.³⁹¹ Ekelöf m.fl. menar att det föreligger en viss risk att felaktiga eller falska erkännande i dessa fall leder till fällande domar, och att bristen på kontroll av erkännanden får effekten att beviskravet sänks.³⁹² Det är därför av vikt att både rätten och gärningspersonens försvarare kontrollerar erkännandens riktighet så att risken för felaktiga domar minskar, och så att beviskravet som faktiskt föreligger upprätthålls.³⁹³

4.4 BRU förslag

BRU föreslog i sitt slutbetänkande att tingsrätten får meddela dom utan huvudförhandling i mål där gärningspersonen erkänt gärningen samt var myndig vid brottstillfället.³⁹⁴ Åklagaren ska ha framställt ett bestämt yrkande vad gäller påföljden och rätten ska anse att detta förslag är tillräckligt ingripande, respektive inte för ingripande. En förutsättning för förfarandet är att ingen av parterna begärt huvudförhandling, samt att det i förhållande till utredningen i målet inte anses behövt.³⁹⁵

Tingsrättens sammansättning ska vara densamma som vid vanlig huvudförhandling, det vill säga en lagfaren domare och tre nämndemän. BRU:s argument för detta förfarande är att i mindre svåra brottmål har gärningspersonens erkännande ett starkt bevisvärde, och värdet av huvudförhandling är inte lika stort.³⁹⁶ Domstolens förutsättningar för bevisprövning ses inte som

---

³⁸⁹ Se EKELÖF M.FL. 2009 s. 156, DIESEN 1993 s. 462 och DIESEN 2015 s. 96. Rättsfallet RH 1994:97 är ett exempel på att det krävs mer än endast ett erkännande för fällande dom i allvarligare mål. I målet som gällde narkotikabrott tog dessutom gärningspersonen tillbaka sitt erkännande. Hovrätten ansåg att det saknades tillräcklig utredning i målet som kunde kontrollera de lämnade uppgifternas riktighet, varför erkännandet inte ensamt kunde utgöra grund för en fällande dom, oberoende av om erkännandet var återtaget eller ej.

³⁹⁰ Se EKELÖF M.FL. 2009 s. 157, DIESEN 1993 s. 462 och DIESEN 2015 s. 93.

³⁹¹ Ibid.

³⁹² Se EKELÖF M.FL. 2009 s. 157.

³⁹³ Ibid.

³⁹⁴ Se SOU 2005:117 s. 16.

³⁹⁵ Ibid.

³⁹⁶ Ibid.

lika nödvändiga när brottet är erkänt.³⁹⁷ BRU påpekar att detta snabba förfarande skulle innebära att straffet kommer närmare inpå brottet, vilket ses som en kriminalpolitisk fördel. Ett ytterligare argument är den resursbesparing både samhället och parterna skulle erfara.³⁹⁸ Förfarandet skulle inte innebära en kränkning av de mänskliga rättigheterna som uppställs i EKMR eftersom gärningspersonen måste samtycka till att huvudförhandling inte hålls i målet.³⁹⁹

Eftersom åklagaren ska framföra ett bestämt yrkande för påföljden vet gärningspersonen om vilken påföljd som kan bli aktuell. Beredningen menar därmed att gärningspersonen kan bedöma effekterna av sin medverkan.⁴⁰⁰ Vidare påpekar beredningen att för att annan påföljd än endast böter ska kunna utdömas krävs det att det lämnade erkännandet har stöd i övrigt utredningsmaterial.⁴⁰¹ Utredningsmaterialet föreslås bestå dels av parternas till rätten ingivna skrivelser samt förhørsutsagor från förundersökningen som stödjer erkännandet.⁴⁰²

Vad gäller bedömningen av behovet av huvudförhandling i målet framför BRU att tingsrätten ska anse att målet på ett tillfredsställande sätt kan utredas genom handlingarna.⁴⁰³ Det ska med andra ord vara obehövligt med en huvudförhandling för att detta förfarande ska komma ifråga. Vidare menar BRU att eftersom det krävs mer omfattande stödbevisning vid erkännande i grövre mål, som i sin tur kan föranleda strängare straff, behöver förfarandet inte innehålla ett tak för vilket straff som kan utdömas.⁴⁰⁴ I mål med grövre

---

³⁹⁷ Se SOU 2005:117 s. 16.

³⁹⁸ Ibid.

³⁹⁹ Ibid.

⁴⁰⁰ Ibid.

⁴⁰¹ Se SOU 2005:117 s. 17.

⁴⁰² Ibid.

⁴⁰³ Ibid.

⁴⁰⁴ Ibid.

brott är det osannolikt att handlingarna är så fullständiga att målet kan utredas tillfredsställande utan en huvudförhandling.⁴⁰⁵ Därmed blir förfarandet i praktiken mest användbart vid mindre allvarliga brott.

En arbetsgrupp bestående av erfarna jurister har i en idéskrift diskuterat hur hanteringen av stora och komplicerade brottmål kan förändras och förbättras vad gäller utredningstid, resursbegränsningar och effektivitet.⁴⁰⁶ Arbetsgruppen menar, likt BRU, att vid erkända gärningar borde det vara möjligt att avgöra brottmål på handlingarna.⁴⁰⁷ Dock är gruppen tveksam till att inte ha en övre gräns för vilket straff som kan utdömas, även om systemet är självreglerande så som anförts ovan.⁴⁰⁸ Gruppen hänvisar till finsk lagstiftning som sätter en gräns vid nio månaders fängelse som maximum vid dömande i skriftliga förfaranden.⁴⁰⁹

---

⁴⁰⁵ Se SOU 2005:117 s. 17.

⁴⁰⁶ Se RIKSÅKLAGAREN.

⁴⁰⁷ Se a. a. s. 77.

⁴⁰⁸ Ibid.

⁴⁰⁹ Ibid.

5 Sammanfattande analys

5.1 Möjligheter till processekonomisk vinst

Det är klarlagt att det finns möjligheter till processekonomisk vinst genom att en gärningsperson frivilligt anger sig, medverkar vid sin egen brottsutredning eller erkänner. Jag menar dock att det finns möjligheter att erhålla större processekonomisk vinst om den misstänkte gärningspersonen tidigt i brottmålsprocessen informeras om möjligheten till strafflindring genom medverkan vid brottsutredningen eller genom frivillig angivelse av exempelvis annan brottslighet. Att inte informera den misstänkte om möjligheten till strafflindring, eller endast hoppas att gärningspersonens egen ånger leder till medverkan medför inte rimligtvis lika stora effektivitetsvinster.

Om den brottsutredande myndigheten uppmanade gärningspersonen till medverkan vid sin egen brottsutredning, utan att för den delen få uppmaningen att framstå som en uppgörelse eller ett tvång, tror jag att det faktiskt vore möjligt att ta tillvara gärningspersonens eventuella vilja att hjälpa till i större utsträckning. Jag menar därmed att de remissinstanser som framförde att den misstänkte borde informeras om möjligheten till strafflindring vid medverkan borde fått gehör för sin idé.

5.1.1 Vid frivillig angivelse och medverkan vid brottsutredningen

I nuläget är det främst gärningspersonen själv eller dennes offentliga försvarare som ska känna till och uppmärksamma omständigheter som senare vid påföljdsbestämningen kan få positiv inverkan vid rättens bedömning av relevant och riktig påföljd. En upplysning från den brottsutredande myndighetens sida om att relevanta uppgifter kan förkorta brottmålsprocessen kanske skulle göra gärningspersonen mer villig att samarbeta.

Som tidigare beskrivits behöver inte en frivillig angivelse vara klar och tydlig i alla delar och inte heller fullständig.⁴¹⁰ Ågren menar dessutom att det är rimligt med en generös bedömning. Angivandet skulle fortfarande kunna ses som frivilligt, eftersom den brottsutredande myndigheten är förhindrad att genom tvång eller otillåtna förhörsmetoder framtvinga eller förmå gärningspersonen att säga saker som denne inte menar.

Medverkan vid brottsutredningen kan ske på många sätt, och behöver som tidigare nämnts exempelvis inte innehålla ett erkännande för att vara av väsentlig betydelse för en utredning. Om gärningspersonen tidigt i processen väljer att klarlägga omständigheter kring brottet kan det innebära processekonomisk vinst i form av en effektivare brottsutredning. Det kan tänkas att medverkan vid brottsutredningen står i konflikt med en gärningspersons rätt till tystnad och rätt att inte belasta sig själv. Jag ser det däremot som att en gärningsperson som medverkar vid utredningen av sitt eget brott medvetet väljer att avsäga sig vissa rättigheter, närmare bestämt rätten att inte yttra sig eller belasta sig själv. Jag menar inte att gärningspersonen av sagt sig dessa rättigheter genom hela processens gång, utan vid det tillfället då personen lämnar uppgifter eller avger yttranden som kan verka till personens nackdel.

Att upplysa gärningspersonen om möjligheten till strafflindring genom medverkan vid brottsutredningen eller frivillig angivelse handlar inte om att kränka en gärningspersons rättigheter till en rättvis rättegång, utan om att möjliggöra fler processekonomiska vinster i brottmålsprocessen genom upplysningar som kan vara till fördel för såväl gärningspersonen som den brottsutredande myndigheten.

Störst processekonomisk vinst uppnås troligtvis genom att summariska förfaranden kan nyttjas. Jag menar att den nuvarande ordningen med summariska

---

⁴¹⁰ Jfr. NJA 1991 s. 255 och NJA 2008 s. 359.

förfaranden inte på ett tillräckligt sätt tillgodoser en gärningspersons möjligheter till straffnedsättning. Likt Ekelöf m.fl. påpekar bör inte ett strafföreläggande utfärdas om det framförs krav om straffnedsättning från gärningspersonen, eftersom det är rättens uppgift att bedöma huruvida ett billighetsskäl ska beaktas vid påföljdsbestämningen. Om en strafflindringsgrund är aktuell i ett mål blir det då i praktiken inte möjligt att utfärda strafföreläggande.

Om åklagare däremot gavs större handlingsutrymme vid påföljdsbestämningen, som BRU framfört, skulle större processekonomisk vinst förmodligen kunna erhållas eftersom gärningspersonens möjliga straffnedsättning då skulle kunna tillgodoses. Min tolkning är att strafflindringsgrunderna inte i sig utgör ett hinder mot summariska förfaranden såsom åtalsunderlåtelse och strafföreläggande, så länge inte krav framställs om straffnedsättning. Om ett summariskt förfarande kan tillämpas förstår jag det som att hänsyn inte tas till eventuell strafflindring, så som det skulle gjorts vid en huvudförhandling.

5.1.2 Vid erkännanden

Ett erkännande (som inte är kopplat till någon strafflindringsgrund) som avges tidigt i processen och medför att summariska förfaranden kan nyttjas öppnar upp för störst processekonomisk vinst enligt min mening. När ett mål väl tas upp vid en rättegång är den besparing som kan ske marginell.

Diskussionen om vad ett erkännande ska anses innebära kan göras lång, och likt tidigare anfört finns olika uppfattningar inom doktrin och förarbeten. Enligt min definition innefattar ett erkännande både en gärnings realitet och ett ansvarstagande i skuldfrågan. För att ett erkännande ska möjliggöra att en rättegång helt kan sorteras bort krävs det ett fullständigt erkännande, som inte innehåller några invändningar angående gärningspersonens straffrättsliga ansvar, eller krav om straffnedsättning.

Om det inte är möjligt att använda sig av ett summariskt förfarande kan erkännandet ändå ha betydelse i brottmålsprocessen. Både Diesen och Ekelöf m.fl. menar att ett erkännande kan vara tillräcklig grund för att fastställa

straffrättsligt ansvar i mål om lindriga brott, på grund av presumptionen om erkännandets riktighet. Dessutom menar Diesen att utredningen tillåts vara mindre omfattande i mål om mindre allvarliga brott, särskilt då ett erkännande föreligger. Detta synsätt stärker uppfattningen att erkännanden öppnar upp för processekonomiska vinster i brottmålsprocessen i form av resursbesparing. Visserligen föreligger det en risk för felaktiga domar om erkännandens riktighet presumeras, liksom Ekelöf m.fl. påpekar, varför det är av vikt att en gärningsperson verkligen förstår innebörden av ett erlagt erkännande.

Det förslag som BRU lagt fram om tingsrättens möjlighet att meddela dom i erkända mål med en myndig gärningsperson påminner både om förfarandet som beskrivs i 45 kap. 10 a § RB och hur ett strafföreläggande utfärdas. Den väsentliga skillnaden mot nyss nämnda förfaranden är att även fängelse kan utdömas. Förslaget kan tyckas bra ur ett processekonomiskt perspektiv, dock kan jag tycka att det i mål där fängelse är aktuellt att utdöma finns en viss poäng i att rätten och parterna har möjlighet att ställa frågor till den misstänkte vid en huvudförhandling. Vid lindrigare brottmål kan det vara mer motiverat att fokusera på processekonomiska vinster, eftersom konsekvenserna av en felaktig dom inte är så stora som vid exempelvis ett felaktigt utdömt fängelsestraff.

5.2 Vilken strafflindringsgrund är mest processekonomisk?

Det går att fråga sig om en strafflindringsgrund är mer processekonomisk än en annan. Jag menar att det är svårt att ge ett rätt svar i frågan.

En första viktig faktor som skiljer frivillig angivelse från medverkan vid brottsutredningen, om de båda innehåller ett erkännande, är när i tiden erkännandet avgavs. En frivillig angivelse måste avgävas innan gärningspersonen figurerar som misstänkt för det angivna brottet. Ett erkännande hänförligt till medverkan vid brottsutredningen kan däremot ske efter misstanke uppstått.

Det kan tänkas att en frivillig angivelse skulle vara mer hjälpsam för den brottsutredande myndigheten än medverkan, eftersom det klarläggs vem som är skyldig till ett brott vid ett tidigt skede i processen. Dock kan det vid grövre eller svårutredda brott vara mer behjälpligt att en gärningsperson redogör för omständigheter som det annars vore svårt för den brottsutredande myndigheten att utreda. Jag menar att det därmed är svårt att uttala sig om vilket av frivillig angivelse och medverkan vid brottsutredningen som kan ge upphov till mest processekonomisk vinst, eftersom det är beroende av omständigheterna i det enskilda fallet.

Såväl Lagrådet som Ågren och Påföljdsutredningen påpekade att processekonomi och billighetsskäl inte hör ihop, men jag ställer mig frågande till detta. Grundsynen på billighetsskälen bör fortfarande vara att de motiveras av omständigheter hänförliga till brottet eller till gärningspersonen, samt att det vore orimligt att inte beakta dem, men om processekonomiska vinster går att utvinna ur ett billighetsskäl, varför inte ta tillvara på den chansen? Processekonomi kan yttra sig på flera sätt, det behöver inte endast handla om effektivare brottsutredningar eller snabbare lagföringsbeslut. Det kan exempelvis vara processekonomiskt med ett förkortat fängelsestraff eftersom det innebär lägre kostnader för samhället vid frihetsberövandet samt att gärningspersonen tidigare kan komma ut i arbetslivet.

5.3 Visad ånger eller ansvarstagande

Något som lyfts fram vid kraven för att strafflindring ska utgå för frivillig angivelse respektive medverkan vid brottsutredningen är huruvida gärningspersonens eventuella ånger eller visade ansvarstagande ska påverka bedömningen.

Gemensamt för båda strafflindringsgrunderna är att det inte ställs ett uttryckligt krav på att gärningspersonen ska ångra brottet eller ta ansvar för gärningen för att strafflindring ska vara aktuell. Dock betraktas denna faktor som en grundläggande tanke bakom samtliga billighetsskäl och framfördes som

ett av flera skäl bakom bestämmelsen om medverkan vid brottsutredning. Vid regeringens bemötande av Lagrådets kritik om att medverkan som strafflindringsgrund motiveras av effektivitetsskäl menade regeringen att medverkan låg i linje med de övriga strafflindringsgrunderna som tog hänsyn till gärningspersonens personliga förhållanden eller omständigheter som inträffat efter brottet. Regeringen menade att det vore orimligt att inte beakta gärningspersonens visade ånger och vilja att ta ansvar för brottet. Eventuell processekonomisk vinst till följd av gärningspersonens medverkan vid brottsutredningen skulle endast betraktas som en positiv följd av bestämmelsen.

Det bestämdes att strafflindring skulle utgå beroende på omfattningen av medverkan vid brottsutredningen, och inte utifrån gärningspersonens syfte med medverkan. Jag instämmer i Ågrens åsikt om att det inte är lämpligt att koppla strafflindring till en gärningspersons ånger eftersom det är en svår uppgift för domstolen att utreda samt öppnar upp för skönsmässiga bedömningar. Även om jag vill påstå likt Lagrådet att bestämmelsen om medverkan vid brottsutredningen främst är motiverad av effektivitetsskäl menar jag inte att det ska innebära att medverkan strider mot den övriga ordningen i billighetsbestämmelsen. En gärningsperson kan medverka vid brottsutredningen av flera anledningar, och indirekt kan relevant medverkan ses som en vilja att ta ansvar för det begångna brottet. Att inte beakta relevant medverkan vid påföljdsbestämningen skulle jag vilja påstå är obilligt.

Det finns dock andra åsikter Ågren framfört som jag inte helt vill instämma i. Exempelvis i diskussionen om huruvida ett återtagande av en frivillig angivelse likväl kan föranleda strafflindring. Ågren menar att det skulle strida mot syftet med billighetsbestämmelsen att utdöma strafflindring vid det fall att en lämnad frivillig angivelse återtagits, eftersom grunden för strafflindring försvunnit. Dock anser Ågren att strafflindring skulle kunna vara aktuellt om gärningspersonen visar en vilja att ta ansvar för brottet. Eftersom detta inte är ett krav för strafflindring menar jag att det inte räcker att en person visar ansvarstagande eller ånger för att strafflindringsgrunden ska vara aktuell. Å andra sidan anser jag att strafflindring för en frivillig angivelse inte ska vara

villkorat av att gärningspersonen står fast vid sina uppgifter genom hela processen.

Ågren framför även en möjlig mellanväg då en frivillig angivelse återtagits, och menar att viss strafflindring kan utgå. Jag menar att detta öppnar upp för en mer skönsmässig bedömning hos domstolarna. Dessutom blir det en sorts bestraffning för gärningspersonen, att först ha möjlighet att erhålla ”full” strafflindring, men sedan minskas denna utefter vad som förändras i målet, med risk för att strafflindringen blir låg om gärningspersonen tar tillbaka sina uppgifter. Jag ställer mig frågande till om det då finns någon anledning för gärningspersonen att från början avge en frivillig angivelse, om det sedan kan bli så att möjligheten till strafflindring successivt minskas om hen skulle ändra sig.

Ågrens samlade uppfattning angående frivillig angivelse var att strafflindring motiverades av gärningspersonens ansvarstagande, och att strafflindring skulle fungera som en belöning. Strafflindring kan därmed ses som något gärningspersonen gör sig förtjänt av. Jag menar att samma åsikt kan framföras angående medverkan vid brottsutredningen; att gärningspersonen förtjänar strafflindring om hen bidrar med uppgifter som är av väsentlig betydelse för utredningen av brottet. Jag menar att ett visat ansvarstagande och att uttrycka ånger för ett brott inte är samma sak. Det är möjligt att ångra ett brott men inte vara beredd att ta ansvar för det, och på samma sätt går det att ta ansvar för ett brott utan att faktiskt ångra det. En frivillig angivelse och medverkan vid brottsutredningen skulle jag, likt Ågren, vilja påstå är ett visat ansvarstagande, obeaktat gärningspersonens faktiska bakomliggande motiv. För strafflindring krävs dock mer än endast gärningspersonens ansvarstagande; rekvisiten för strafflindringsgrunderna måste vara uppfyllda.

5.4 Slutsats

Om verklig processekonomisk vinst ska uppnås i brottmålsprocessen behöver incitamenten för gärningspersonen att frivilligt ange sig eller medverka vid

utredningen av sitt eget brott vara så påtagliga att strafflindringsgrunderna framstår som rimliga alternativ, oavsett gärningspersonens eventuella känslor om ånger eller ansvarstagande. Dessutom behöver de summariska förfarandena på ett bättre sätt kunna tillgodose eventuell straffnedsättning. I nuläget är strafflindringsgrunderna inte menade för de summariska förfarandena, utan bör vid återopande underställas domstolsprövning. I en situation där processekonomisk vinst ska göras blir vinsten genast mindre då en process kräver huvudförhandling. Ett system som bygger på att gärningspersonens vilja ska möjliggöra effektivare brottsutredningar och snabbare lagföring behöver även tillgodose den förtjänst gärningspersonen kan göra för att underlätta en utredning. Det blir en form av krock att önska att summariska förfaranden ska tillämpas i större utsträckning, utan att samtidigt tillgodose gärningspersonens möjlighet till straffnedsättning.

Mest processekonomisk vinst i mindre komplicerade brott kan uppnås då gärningspersonen avger ett fullständigt erkännande, utan att krav förekommer på att straffnedsättning ska vara aktuellt. Då kan summariska förfaranden tillämpas enligt gällande ordning. Det går att fråga sig varför en gärningsperson skulle erkänna ett brott utan att få reducerat straff. Svaret kan vara att ett summariskt förfarande kan vara så pass fördelaktigt för gärningspersonen att betydelsen av eventuell strafflindring vid påföljdsbestämningen efter en huvudförhandling blir mindre eftersträvansvärt.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Lagrådets yttrande

Lagrådets yttrande 2014-10-08   Strafflindring vid medverkan till utredning av egen brottslighet

Propositioner

NJA II 1943 s. 447–448

Prop. 1986/87:89	Om ett reformerat tingsrättsförfarande
Prop. 1987/88:120	Om ändring i brottsbalken m.m. (straffmätning och påföljdsval m.m.)
Prop. 1993/94:151	Rättssäkerhet vid beskattningen
Prop. 1994/95:23	Ett effektivare brottmålsförfarande
Prop. 1996/97:8	Utökad användning av strafföreläggande
Prop. 2014/15:37	Strafflindring vid medverkan till utredning av egen brottslighet
Prop. 2017/18:67	Tillgänglighetsdelgivning – försök med ett nytt delgivningssätt för snabbare handläggning av brottmål

Statens offentliga utredningar

SOU 1986:13–15	Påföljd för brott (om straffskalor, påföljdsval, straffmätning och villkorlig frigivning m.m.)
SOU 2005:117	Ett effektivare brottmålsförfarande – några ytterligare åtgärder
SOU 2012:34	Nya påföljder
SOU 2017:7	Straffprocessens ramar och domstolens beslutsunderlag i brottmål – en bättre hantering av stora mål

Promemoria i departementsserien

- Ds 2017:36   En snabbare lagföring – Försöksprojekt med ett snabbförfarande i brottmål
- Ds 2018:9   Snabbare lagföring

Litteratur

BELLMAN, ISAK | ”’Starkt’ bevis att mannen inte nekade till våldtäkt i SMS – fälls av djupt oenig hovrätt”, *Dagens Juridik*, publ. 13 november 2018, tillgänglig på <<http://www.dagensjuridik.se/2018/11/starkt-bevis-att-mannen-inte-nekade-till-valdtakt-i-sms-falls-av-djupt-oenig-hovratt>> (besökt 2018-11-15)

BORGEKE, MARTIN & HEIDENBORG, MARI | *Att bestämma påföljd för brott*, 3. [utök. och aktualiserade] uppl., Wolters Kluwer, 2016

BORGEKE, MARTIN & MÅNSSON, CATHARINA | *Studier rörande påföljdspraxis m.m.*, 6. uppl., Jure, 2018

BRÅ (BROTTSFÖREBYGGANDE RÅDET) | *Handlagda brott 2018 – Preliminär statistik för första halvåret 2018*

DAHLSTRÖM, MATS; STRAND WESTERLUND, ANETTE & WESTERLUND, GÖSTA | *Brott och påföljder: en lärobok i straffrätt om brottsbalken*, 6. uppl., Bruun juridik, 2017

DIESEN, CHRISTIAN | *Bevis. [10], Bevisprövning i brottmål*, 2. [rev. och utök.] uppl., Norstedts, 2015

DIESEN, CHRISTIAN | *Utevarohandläggning och bevisprövning i brottmål*, Juristförlaget, 1993

EKELÖF, PER OLOF; EDELSTAM, HENRIK & HEUMAN, LARS | *Rättegång H. 4.*, 7. [omarb. och rev.] uppl., Norstedts, 2009

EKELÖF, PER OLOF; EDELSTAM, HENRIK & PAULI, MIKAEL | *Rättegång H. 5.*, 8. [rev. och utök.] uppl., Norstedts, 2011

EKLUND, HANS | ”Kap. 2 Förundersökningen” i *Straffprocessen*, Bengt Lindell (red.), Iustus, 2005, s. 37–53 [cit. EKLUND 2005a].

- ”Kap. 7 Parterna och deras talan” s. 173–200 [cit. EKLUND 2005b].
- ”Kap. 8 Rättegången i första instans” s. 201–238 [cit. EKLUND 2005c].

FITGER, PETER; SÖRBOM, MONIKA; ERIKSSON, TOBIAS; HALL, PER; PALMKVIST, RAGNAR & RENFORS, CECILIA | *Rättegångsbalken (2017-12-05, Zeteo)*

FORSSMAN, FREDRIK | ”Prövning av erkännande” i *Bevis. [1], Värdering av erkännande, konfrontationer, DNA och andra enstaka bevis*, Christian Diesen & Johanna Björkman (red.), Norstedts, 1997, s. 83–140

JAREBORG, NILS & ZILA, JOSEF | *Straffrättens påföljdslära*, 5. uppl., Wolters Kluwer, 2017

LINDELL, BENGT | ”Kap. 1 Straffprocessen” i *Straffprocessen*, Bengt Lindell (red.), Iustus, 2005, s. 19–35.

OLIVECRONA, KARL | *Rättegången i brottmål enligt RB*, 3. [omarb.] uppl., Norstedts, 1968

RIKSÅKLAGAREN | *Effektivare hantering av stora och komplicerade brottmål: en idéskrift*, 2006

RYNHAG, KJELL | ”130 har erkänt Palme-mordet”, *Göteborgsposten*, publ. 21 februari 2011, tillgänglig på <<http://www.gp.se/nyheter/sverige/130-har-erk%C3%A4nt-palme-mordet-1.795553>> (besökt 2018-12-07)

SANDAHL, KARIN & ULVÄNG, MAGNUS | *Brottsbalk (1962:700)*, 29 kap. 5 §,
Lexino 2017-09-01

SANDGREN, CLAES | *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material,
metod och argumentation*, 4. uppl., Norstedts, 2018

ÅGREN, JACK | *Billighetsskäl i BrB 29:5: berättigande och betydelse vid
påföljdsbestämning*, Jure, 2013

ÅKLAGARMYNDIGHETEN | *Strafföreläggande*, RättsPM 2015:4 [cit.
ÅKLAGARMYNDIGHETEN RättsPM 2015:4]

– *Ordlista på myndighetens webbplats*

– uppslagsord *Absolut åtalsplikt* <[www.aklagare.se/ordlista/a/absolut-
atalsplikt/](http://www.aklagare.se/ordlista/a/absolut-
atalsplikt/)> (besökt 2018-11-05) [cit. ÅKLAGARMYNDIGHETEN uppslags-
ord *Absolut åtalsplikt*]

– uppslagsord *Brottsutredningen* <[www.aklagare.se/om_rattsproces-
sen/fran-brott-till-atal/forundersokningen/](http://www.aklagare.se/om_rattsproces-
sen/fran-brott-till-atal/forundersokningen/)> (besökt 2018-12-11) [cit.
ÅKLAGARMYNDIGHETEN uppslagsord *Brottsutredningen*]

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolen

NJA 1989 s. 870

NJA 1991 s. 255

NJA 1999 s. 561

NJA 2008 s. 359

NJA 2009 s. 599

NJA 2010 s. 592

NJA 2012 s. 826

NJA 2016 s. 719

Hovrätterna

RH 1994:97

RH 2007:77

Hovrätten för Övre Norrland, mål nr. B 339–08, dom 2008-09-08

Svea hovrätt, mål nr. B 7338–18, dom 2018-08-31 (stryp-fallet)

Tingsrätterna

Skellefteå tingsrätt, mål nr. B 196–08, dom 2008-04-02

Solna tingsrätt, mål nr. B 1127–18, dom 2018-06-29 (stryp-fallet)